Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 371 — ՇԱԲԱԹ 30 ՄԱՐՏ 1885 — (Ն. Տ.) 11 ԱՊՐԻԼ 1885 — 26 ՃԵՄԱԶԻԵԼ ԱԽԸՐ 1302

40 ՓԱՐԱ.

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

40 ՓԱՐԱ.

Les annonces sont reçues à l'EASTERN AGENCY, Karakeuy, Déirmén han

Ծանուցմունք կընդունուին ԻՍԹԸՐՆ ԷՃԷՆՍԻ գործակալութեան մէջ, Գարաքէօյ, Տէյիրմէն խան

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՄԱՐՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔՈՐԴՈՒԹԻՒՆՔ ՏՕՆՏՈՒՔՈՖ ՔՈՐՍԱՔՈՖ ԻՇԽԱՆԻՆ Ի ԿՈՎԿԱՍ

Ի՛նչ օրերու հասանք, Տէ՛ր Աստուած: Կարծես Ե. դարու տեսարանք են որ կը կրկնուին ԺԹ. դարու վերջին քառորդին մէջ: Ե. դարուն մէջ Հայք ազգային եկեղեցւոյ դատին համար հալածեցան. ԺԹ. դարուն մէջ Հայք կը հալածուին ազգային կրթութեան դատին համար: Ե. դարուն մէջ Պարսիկներն Հայոց եկեղեցիները փակեցին. ԺԹ. դարուն մէջ Ռուսք կը փակեն Հայոց ուսումնարաններն: Ե. դարուն մէջ Հայեր զոհեցին իրենց կեանքեր, զի չէին ուզեր հրաժարիլ քրիստոնէական վարդապետութենէն, և յամին շնորհաց 1884 մարտ ամսուն մէջ, Կաւկասիոյ քաղաքաց մէջ, արդէն մէկէ աւելի Հայեր կամ Հայուհիներ զրաւեցան ի կենաց, զի չէն ուզեր հրաժարիլ ազգային լեզուէն և ազգային դաստիարակութենէն:

Առոնք առասպել չեն. այլ ճշմարտութիւններ են որք առասպելներէ [illegible]

[illegible]

է փոքրիկ ուսանողներն, և ինչպէս ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ՝ դպրոցին դասարանք ժամերով ընծայած են ամենատխուր և սգալի տեսարան մը: Ալեքսանտրապոլի և Շուշիի մէջ հայ ժողովուրդն յարձակած է ոստիկանութեան վրայ, որ կ'ուզէր փակել վարժարանները. սաստիկ կռիւ մը տեղի ունեցած է ժողովրդեան և ոստիկանութեան միջեւ, և ի վերջոյ ոստիկանութիւնն յետս ընկրկած է, սպասելով զինուորական օգնութեանց, և դպրոցներու փակումն առժամապէս յետաձգուած է: Երեւանի մէջ հայ ուսանողք յարձակած են կրթական տեսուչ հայատեաց Գ. Պրաժնիքովի վրայ, և դառնութեամբ լցեալ իրենց սրտին վրէժն անկէ լուծած են, գանակոծելով զնա: Տփղիսի մէջ պետական բարձրագոյն վարժարանի հայ ուսանողք Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ իշխանին դէմ ցոյց մ'ըրած են կրքոտ խօսքեր արտասանելով, և անոնցմէ վեց հոգիք բանտարկուած են: Հայ օրիորդ մը, աշակերտուհի Գայիանեան վարժարանի, իւր ծնողաց հետ ձերբակալուած է՝ կառավարական տնօրինութեան դէմ խիստ լեզուով խօսելուն համար: Այս և այսպիսի եղելութիւններ կը ծանուցանեն մեզ ռուսական վերջին թերթերն ու թղթակցութիւններն: Այս խռովութիւնք տակաւին չարունակելի են Կաւկասիոյ մէջ, և կը վախցուի թէ աւելի ծանր երեւոյթներ ստանան: Ընդհանուր զայրոյթ տիրած է ժողովրդեան վրայ, և ո՛չ ոք կարէ երաշխաւոր լինել այն ամեն բռնութեանց ու անխոհեմութեանց համար, զորս այսպիսի զգացում մը կրնայ ներշնչել

[illegible]

րող կը լինի ահա Թունաւորել հանրային տեղեկութեան աղբիւրներէն (լրագիրներէն) մի քանին մեր մէջ, և ադով Անգլիացւոց վայելած լրագրական ազատութիւնը գործածել իր սեփական գաւթն ջատագովութեան:» Կըցաւինք յայտ որ նոյն գիտողութիւն մեզ՝ Թուրքիոյ Հայոցս՝ ևս կրնայ պատշաճիլ: Մեր մէջ ալ Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ իշխանի ընթացքին կերպիւ խիք հաւանողներ կը գտնուին, որք, հաւասար ոգիտութեամբ ու թեթեւամտութեամբ, կ'ելնեն կը պարսաւեն Կաւկասիոյ հայ ժողովուրդը թէ իւր «ծուռ ընթացքով» իւր վրայ հրաւիրած է Զարին արդարադատ կառավարութեան իրաւացի զայրոյթը: Կը քննադատեն Սինոդին ընթացքը, Տփղիսէն եկած առաջին հրամանին վրայ դպրոցներն յանձնած չլինելուն համար, և կը գովեն ռուս կառավարութեան հայ վարժարանաց վրայ դրած վերջին օրէնքներն, իբրեւ յարմարագոյն ժամանակիս ոգւոյն, և որ ի կարգին:

Պէ՞տք էր սակայն որ սորկամտութիւնն այսչափ յառաջ տարուէր մեր մէջ: Պէ՞տք էր միթէ որ Հայք, ինչպէս ուրիշ շատ առթիւ, այս մեծ խնդրոյ մէջ ևս օտար կառավարութեան մը հացին իւղ քսելու յարմարագոյն լեզուն և ընթացքը բռնէին: Եթէ մեր մէջ կան այս օրինակ ռուսամոլներ, արդեօք իրաւունք չունի՞նք կասկածելու թէ աւելի ջերմ ռուսասէրներ կրնան գտնուիլ Ռուսիոյ մէջ, որք մեծապէս նպաստած լինին Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆներու խորհրդոց իրագման: Պատմութիւնն, ինչպէս կ'երեւի, կը կրկնէ ինքզինք: Եթէ Ե. դարուն մէջ օտար հալածանք մը կը գտնէր հայ օժանդակներ, ԺԹ. դարու նորանշան հալածանքին մէջ ալ կրնան ցոյց տրուիլ մէկէ աւելի Հայեր որք՝ գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ՝ բռնապետութեան դատին կը հանդիսանան ջատագով:

Այսպիսեաց տգիտութեան ու թեթեւամտութեան դէմ բողոքելու, և Կաւկասիոյ Նուսակալին ձեռք առած միջոցներուն բուն ոգին ու նպատակն անգամ մ'ևս ցոյց տալու համար է որ այսօր ևս կ'ուզենք մի քանի խօսք ըսել Կաւկասիոյ հայ վարժարանաց խնդրոյն վրայ (*):

* * *

Լրագրոյս մարտ 18 թուով հրատարակեցինք «Պաշտօնական Ցայտարարութիւնն Կաւկասիոյ Ընդհանուր Կառավարչին ի մասին փակման հայ վարժարանաց»: Այս պաշտօնագրով, Կաւկասիոյ կառավարութիւնը կը բացատրէր ինչ ինչ պատճառներ որովք պարտաւորուեր է փակել Հայոց վարժարանները: Կը գանգատէր թէ վարժարանաց տեսչութիւնք պահանջուած տեղեկութիւնները պարբերաբար չէին հաղորդած ռուս կառավարութեան, որ հարկաւոր հսկողութիւնն ի գործ դնելու միջոցներէն կը զրկուէր այսպէս, և

(*) Արդէն, երեք խմբագրական յօդուածներու մէջ, մարտ 7 ին, մարտ 9 ին և մարտ 14 ին, երկարօրէն քննած ենք այս խնդրոյ օրինական և քաղաքական գլխաւոր կէտերը:

հոգ չէին տարած ռուս լեզուի ուսուցման: Սինոդն ալ, ձեռնհասութենէն վեր համարելով, չէր գործադրած 1884 փետր. 16 ի օրէնքն. ուստի, կառավարութիւնը փակած է Հայոց դպրոցները, մինչեւ որ հայ ժողովուրդն իւր յօժար կամօք յանձնէ զանոնք Տէրութեան Կրթական վերատեսչութեան:

Այս պաշտօնագրոյ մէջ, որ կատարելագոյն փաստաբանութիւնն է Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ իշխանի կառավարութեան ընթացքին, դիտելի մի քանի կէտեր կան.—

Ա. Սա ակներեւ է թէ, ինչ որ լինէին կառավարութեան չարժառիթներն, իրաւունք չունէր փողոցը ձգելու հազարաւոր տղայք երկու սեռէ, կրթութեան ամեն միջոցէ զրկելով զանոնք: Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ կը գանգատի թէ տասն տարիէ ի վեր չէին գործադրուած կառավարութեան օրէնքներն: Եթէ այնպէս էր, տասն տարիներէ ի վեր առանց մեծ վնասուց անգործադրելի մնացած օրէնքներու գործադրումը կրնար երկու ամսոյ չափ ևս յետաձգուիլ, և Նոր Կաթողիկոսին հետ համաձայնութեամբ, խաղաղ ելք մը կրնար տրուիլ գործին: Իսկ Կաւկասիոյ հարիւրաւոր դպրոցներու փակումն անլուր բռնութիւն մ'է, զոր Ռուսիոյ հպատակ ժողովուրդք և Ռուսիոյ սահմաններէն դուրս ապրող շատ ժողովուրդներ դիւրաւ չպիտի կրնան մոռնալ: Կրթուելու իրաւունքն անբռնաբարելի է. իսկ կրթութեան տրուելիք ուղղութիւնն երկրորդական խնդիր մ'է: Այս երկրորդական խնդրոյ պատրուակաւ Կաւկասիոյ կառավարութիւնն Հայոց Նոր սերունդը կը զրկէ իւր անբռնաբարելի մէկ իրաւունքէն:

Բ. Անիրաւ են Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ իշխանին կծու պարսաւներն էջմիածնայ Սինոդին դէմ: Սինոդը կը յանդիմանուի իբրեւ օրինազանց և կանոնազանց: Բայց Սինոդին ընթացքը շատ պարզ էր և օրինաւոր. Նա սկիզբէն ի վեր յայտարարած էր միայն թէ, հայ վարժարանաց կացութեան մէջ այնպիսի մեծ փոփոխութիւն մուծանող օրէնք մը չի կրնար գործադրուիլ առանց Կաթողիկոսի. որովհետեւ իւր ձեռնհասութենէ վեր է: Եթէ անապարանօք նուիրուող գործ մը ի գլուխ հանելու գիտումը չի կար Ռուսաց քով, այս պատասխանի դէմ վշտանալու պատճառ չունէին: Անընդունելի են Ռուսաց այն փաստաբանութիւնք թէ Կաթողիկոսը չէր խառնուեր դպրոցներուն, և Սինոդն ինքնագլուխ ամեն ինչ կրնար որոշել: Երբ նոյն դպրոցներու վրայ կ'ընդունէր թեմական Առաջնորդաց իրաւասութիւնն և կը հաստատուէր օրէնքով, ի՞նչպէս անտես կրնար առնուիլ Կաթողիկոսին իրաւասութիւնը: Պալաժենեան կը հաստատէ նաեւ թէ Սինոդն իւր իրաւասութեան վերաբերեալ կարեւորագոյն գործերը չի կրնար վճռել առանց Կաթողիկոսի, և միթէ աննշա՞ն գործ մ'էր դպրոցներու խնդիրը:

Գ. Սինոդը պարսաւելու առթիւ, Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ իշխանն էջմիածնայ սոյն հոգեւոր իշխանութեան կուտայ տեսակ մը հանգամանք, զոր կարծենք առաջին անգամ կը տեսնենք ռուսական պաշտօնագրոյ մը մէջ: Իշխանը բացարձակապէս կ'ըսէ թէ. «էջմիածնայ Սինոդն, որպէս ռուսական Պետութենէն հաստատեալ վարչութիւն, Պետութեան օրգանն է:»(*) Իշխանն, որ տակաւին նոր եկած է Կաւկասիա և նորավարժ է Հայոց գործերուն, կը մոռնայ թէ էջմիածնայ Սինոդը կար Պալաժենիոյ հաստատման թուականէն, 1836 մարտ 11էն յառաջագոյն, և թէև Կայսրը կը վաւերացնէ Սինոդականաց ընտրութիւնը, Սինոդը գրեթէ նոյնչափ Ազգին և Եկեղեցւոյն է, որչափ Կաթողիկոսն, որոյ ընտրութիւնն ևս կը վաւերանայ Զարէն: Ժամանակաց նշան մ'է սակայն որ ռուս կառավարչապետ մը էջմիածնայ Սինոդը «ռուս տէրութեան օրգանն» համարելու չափ յառաջ կ'երթայ: Արդեօք օր մ'ալ Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ իշխանի յաջորդք «ռուսական դիւանատուն» կամ «պետական ատեա՞ն» մը պիտի համարին էջմիածնայ վանքն ու յարակից հաստատութիւնները:

Դ. Արդար չէ Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ իշխանին գանգատը թէ Հայք իրենց վարժարանաց վրայ հարկաւոր տեղեկութիւնները չէին հաղորդեր կառավարութեան: Արդէն Թեմական Տեսուչք ոմանք գրաւորապէս բողոք բարձած են այս ամբաստանութեան դէմ, յիշատակելով, թուականներ և պաշտօնագրեր ի ձեռին, թէ պահանջեալ ամեն տեղեկութիւնք ժամանակին հաղորդուած էին Տէրութեան: Բայց ա՛յն տէրութիւն որ դպրոցները փակելու չափ զօրաւոր է, միթէ կը տկարանա՞ր այդ մի և նոյն դպրոցներու վրայ պահանջած տեղեկութիւնները ժամանակին ստանալու, որպէս զի հիմա իրաւունք ունենայ այս բանիս համար գանգատիլ հրապարակաւ: Բոլոր այս գանգատներ աւելի պատրուակներ են քան իրական պատճառներ՝ փակման տարօրինակ միջոցն արդարացնելու համար:

Ե. Անարդար է նաեւ Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ իշխանին գանգատը թէ Ռուսաց լեզուին կարեւորութիւն չէր տրուեր Հայոց դպրոցներուն մէջ: Ինչպէս ուրիշ առթիւ բացատրած ենք, Կաւկասիոյ Հայք ռուսերէն կը սովրին արդէն լոկ իրենց շահուն համար, և ո՛չ թէ կառավարութեան հաճոյ երեւնալու համար, և խղճութիւն մ'է թէ

(*) Բայց երբ հարկ է արդարացնել Սինոդին Պալաժենիական մէկ որոշումը, ռուս դիւանագէտք չեն վարանիր յայտարարել թէ «Սինոդն հայկական մարմին մ'է, Հայ Եկեղեցւոյ օրգանն է:»

Կաւկասիոյ նոր սերունդն այսօր շատ աւելի տեղեկացած է ռուս լեզուի, ռուս պատմութեան ու աշխարհագրութեան, քան 15-20 տարի առաջ: Եթէ ռուս կառավարութիւնը կը բաղձար աւելի արագ յառաջդիմութեան մը, ներելի է տարակուսիլ իւր անկեղծութեան վրայ, երբ կը տեսնենք թէ անդին՝ բուն Ռուսիոյ մէջ՝ կան միլիոնաւոր ճշմարիտ Ռուսեր, որք իրենց մայրենի լեզուն իսկ գրել ու կարդալ չեն գիտեր տակաւին, և որոց կրթութեան համար այնչափ քիչ կը խորհին իշխանութիւնք: Է՞ր այս ղանցառութիւն Ռուսիոյ մէջ, է՞ր այդ չափազանցութիւն Կաւկասիոյ մէջ:

Զ. Եթէ Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ իշխանին յիշած պաշտօնական կամձեական պատճառներ չէին արդարացներ Կաւկասիոյ հայ վարժարանաց նկատմամբ ձեռք առնուած խստութիւնները, քաղաքական աւելի կամ նուազ բռնաւոր պատճառներ ալ չէին արդարացներ զայնս. որովհետեւ այս վարժարանք հակակառավարական ուղղութիւն չէին ունեցած բնաւ: Հայ կղերը Կաւկասիոյ մէջ չէր կատարեր այն հակակառավարական դեր զոր կաթոլիկ կղերը, կառավարութեան դրամով ապրելով հանդերձ, կը կատարէր Ֆրանսայի մէջ, հակահանրապետական կրթութիւն մը տալով նոր սերնդեան: Հայոց տիրասիրական և հաւատարմական ծանուցեալ զգացմունք և աւանդութիւնք ցարդ չէին պակսած Կաւկասիոյ մէջ, թէև ոչ ոք կրնայ երաշխաւորել թէ, Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆներու յետադիմական վարչութեան ներքեւ, ի՛նչպիսի փոփոխումներ կրնան այսուհետեւ կրել այդ գովելի զգացմունք:

Է. Ճշմարտութիւնն այն է թէ, բոլոր այս օրինական երեւոյթից ներքեւ, ապուշ չեղողներու համար, որոշապէս կ'երեւի ռուս կառավարութեան ձգտումն՝ օր առաջ Հայերն հայութենէ օտարացնելու և ռուսականութեան հետ ձուլելու: Ինչ որ Տօնտուքոֆ Քորսաքոֆ չի համարձակիր ըսել իւր երկար Ցայտարարութեամբ, իւր մէկ օգնական, Պաղուէի Ոստիկանապետն, բաց է ղայն խեղճ դպրոցական տղայոց որք կուլային. «Այսօրուընէ ձեր ուսումնարաններ փակվում են Թագաւորի հրամանով. բայց մեղաւորները դուք չէք, մեղաւորները ձեր ծնողքն են, ձեր բարեկարգիչք և ձեր ուսուցիչք, որք ձեզ հայերէն ուսուցանում են. եթէ ռուսերէն ուսուցանէին, ձեր ուսումնարաններ չէին փակուեր»:

Ահա՛ ճշմարտութիւնը: Կառավարութեան նպատակն այն չէ թէ հայ տղայք հայերէնի հետ ռուսերէն ալ ուսանին. զի արդէն այնպէս կը լինէր: Իւր բուն նպատակ այն է որ Հայոց նոր սերունդք ռուսերէն միայն սովրի, ազգային կրթութիւնը ջնջուի

— 42 —

ԺԻՒԼ ՎԵՐՆ

ԿՐԱՆԹ ՆԱՒԱՊԵՏԻՆ ՈՐԴԻՔՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ԿԱՐՄԻՐ—ԴԱՇՏԵՐԸ

Եւ հազիւ Կլէնարվան և Թալքավ ժամանակ ունեցան նշմարելու զՌոպէրթ, որ Թառուքայի բաշին փաթթուած, աներեւոյթ եղաւ մութին մէջ:

—Ռոպէ՛րթ, հէ՛գ տղայ, գոչեց Կլէնարվան:

Բայց այս խօսքն Հնդիկն իսկ չկրցաւ լսել: Սոսկալի կաղկանձիւն մը զրդաւ: Գայլերը, ձիուն ետեւէն յարձակելով՝ դէպ արեւմուտք կը սուրային ցնորական արագութեամբ:

Թալքավ և Կլէնարվան դուրս նետուեցան բամասայէն: Արդէն դաշտը գտած էր զիւր անդորրութիւն, և հազիւ կրցին նշմարել շարժուն գիծ մը, որ հեռին կը ծածանէր գիշերուան մութին մէջ:

Կլէնարվան գետնին վրայ ընկաւ ընկճեալ, յուսահատ, ձեռնամած: Թալքավի նայեցաւ: Բաթթակոնը կը ժպտէր իւր սովորական հանդարտութեամբ:

—Թառուքա, լաւ ձի է. տղան քաջ է, կ'ազատի՛, կ'ըսէր ու կը կրկնէր գլուխն հաւանողաբար շարժելով:

—Եթէ ձիէն վար ընկնի՛, ըսաւ Կլէնարվան:

—Չընկնիր:

Թալքավի վստահութեան հակառակ, գիշերը սոսկալի տագնապով մ'անցուց խեղճ Լորտը: Մինչեւ իսկ մոռցաւ գայլոց ջոկերին հետ հեռացած վտանգին ծանրութիւնը: Կ'ուզէր Ռոպէրթի ետեւէն վազե՛լ երթալ գտնելու համար: Բայց Հնդիկը չթողուց. հասկցուց անոր թէ ձիերը չէին կրնար հասնիլ անոր ետեւէն. թէ Թառուքա հեռացած էր իւր թշնամիներէն. թէ կարելի չէր գտնել զայն մութին մէջ, և թէ լուսնալուն պէտք էր սպասել Ռոպէրթի ետեւէն երթալու համար:

Առաւօտեան ժամ չորսին արշալոյսը ծագիլ սկսաւ: Հորիզոնին վրայ խտացեալ մառախուղները շատ չանցած դժգոյն շողերով գունաւորեցան: Վճիտ ցօղ մը կը ծաւալէր դաշտին վրայ, և երկայն խոտերը տատանիլ սկսան այգուն առաջին սիւզերէն:

Ձաւելու ժամանակն եկած էր:

—Ձաւենք, ըսաւ Հնդիկը:

Կլէնարվան չպատասխանեց, այլ Ռոպէրթի ձիուն վրայ ցատկեց: Շատ չանցած՝ երկու ձիաւորք ճամբայ ելան արշաւասոյր դէպ արեւմուտք, այն ուղիղ գծին վրայէն, յորմէ չպիտի խոտորէին իրենց ընկերները:

Ժամու մը չափ գնացին ձիարձակ, աչերնին ամեն կողմ պտըտցնելով որպէս զի տեսնեն զՌոպէրթ, և վախնալով որ անոր արիւնուշտ դիակին կը հանդիպէին:

Կլէնարվան իւր ձիուն կուշտերը կը կեղեքէր անդադար խթելով: Վերջապէս հրացանի կանոնաւոր թնդիւններ լսուեցան պահէ ի պահ, ի նշան ծանօթութեան:

—Անոնք են, գոչեց Կլէնարվան:

Թալքավ և Կլէնարվան առաւել ևս փութացուցին իրենց ձիերուն ընթացքն, եւ քանի մը վայրկեան յետոյ հասան Բակնէլի առաջնորդած խմբակին քով: Կլէնարվան ուրախութեան աղաղակ մ'արձակեց: Ռոպէրթ խմբակին հետ էր, ողջ առողջ, սիգապանծ Թառուքային վրայ, որ իւր տէրը տեսնելով վրնջել սկսաւ ուրախութենէն:

—Ա՛հ, տղա՛ս, տղա՛ս, գոչեց Կլէնարվան անպատում խանդաղատանօք:

Եւ Ռոպէրթ ու ինք ձիերէն իջնելով միմեանց թեւերուն մէջ նետուեցան: Ցետոյ կարգն Հնդիկին եկաւ իւր լանջին վրայ սեղմելու Կրանթ Նաւապետին քաջասիրտ որդին:

—Ողջ է, ո՛ղջ է, կը գոչէր Կլէնարվան:

—Այո՛, պատասխանեց Ռոպէրթ, եւ փա՛ռք Թառուքայի:

Հնդիկն այս երախտագիտական յայտարարութեան չէր սպասած՝ իւր ձիուն շնորհակալ լինելու համար, զի նոյն պահուն կը խօսէր անոր հետ, կը գրկէր, կը համբուրէր, իբր թէ մարդկային արիւն կը հոսէր քաջ նժոյգին երակաց մէջ:

Ցետոյ Բակնէլի դառնալով՝ Ռոպէրթ պատանեակը ցոյց տուաւ անոր:

—Քա՛ջ մը, ըսաւ:

Եւ հնդկական փոխաբերութիւնը գործածելով՝ աւելցուց.

—Իւր խթանները չդողային:

Սակայն Կլէնարվան գրկելով զՌոպէրթ, հարցուց անոր.

—Ինչո՞ւ համար, տղա՛ս, չթողուցիր որ ես կամ Թալքավ փորձէինք քեզ ազատելու վերջին միջոցը:

—Միլո՛րտ, պատասխանեց տղան երախտագէտ ձայնիւ, իմ պարտքս չէ՞ր անձս զոհել: Թալքավ արդէն փրկած էր իմ կեանքս: Դուք ալ հայրս պիտի փրկէք:

ԳԼՈՒԽ Ի.

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ԴԱՇՏԵՐԸ

Վերադարձին առաջին սրտազեղումներէն յետոյ, Բակնէլ, Աւսթին, Ուիլըն, Միւլրատի, վերջապէս ետ մնացողներուն ամենն ալ, ի բաց առեալ Մաք Նապս հազարապետը, նշմարեցին որ ծարաւէ կը մեռնէին: Բարեբաղդաբար Կուամինի մօտ էր: Ուստի ճամբայ ելան, և առաւօտեան ժամ եօթնին ջոկատը բամասային քով հասաւ, որոյ շուրջը փռուած գայլոց դիակներէն դիւրաւ կը հասկցուէր յարձակման ուժգնութիւնն եւ դիմադրութեան զօրեղութիւնը: Շատ չանցած, ուղեւորք, առատապէս զովանալէ յետոյ, նորանշան նախաճաշ մ'ըրին բամասային մէջ: Նանտուի կողիկներուն խորովածը պատուական եղեր էր, և պատեանին մէջ եփած արմատիլյի համն սքանչելի էր:

—Ձայս չափաւորութեամբ ուտելն, ըսաւ Բակնէլ, ապերախտութիւն է Նախախնամութեան դէմ. պէտք է շատ ուտել:

Եւ անդադար կերաւ, բայց բնաւ անհանգիստ չեղաւ՝ Կուամինի ակնակիտ ջուրին շնորհիւ, որոյ մէջ մարսողական գերազանց յատկութիւններ գտաւ:

Առաւօտեան ժամը տասնին, Կլէնարվան, չուզելով նորոգել զայն սխալ զոր գործեց Աննիբալ Կապուայի մէջ, չուի նշանը տուաւ: Կաշիէ տիկերը լցուցին ջրով, եւ ճամբայ ելան: Ձիերը, կազդուրուած, մեծ եռանդով կը քալէին, եւ գրեթէ մինչեւ ցվերջ որսական թեթեւ քառասմբակ ընթացքը շարունակեցին: Երկիրն աւելի խոնաւ և հետեւաբար աւելի արգաւանդ էր, թէ և միշտ ամայի: Նոյեմբեր 2 ին և 3 ին որ և է դէպք չպատահեցաւ, և իրիկունն, ուղեւորք, արդէն վարժ երկար ուղեգնացութեանց յոգնութիւններուն, Բամբասից երկրին ծայրն իջեւանեցան Պուէնոս-Այրէսի սահմանագլխին վրայ: Հոկտեմբեր 14 ին մեկներ էին Թալքահուանոյի ծովախորշէն. ուստի քսան-երկու աւուր մէջ չորս հարիւր յիսուն մղոն, այսինքն ճամբուն գրեթէ երկու երրորդն յաջողութեամբ անցած էին:

Հետեւեալ առաւօտուն անցան պայմանեալ գիծն, որ Արժանթինի դաշտերը կը բաժնէ Բամբաներէն: Անդ կը յուսար Թալքավ հանդիպիլ Կասիկներուն, որոց ձեռքն ընկած կը համարէր աներկբայաբար զՀարրի Կրանթ և երկու ընկերներն:

Արժանթինի հանրապետութիւնը կազմող տասն և չորս գաւառներէն Պուէնոս-Այրէսի գաւառն ամենէն ընդարձակն է և մարդաշատ: Իւր սահմանագլուխը կը յանդի հարաւային հնդկաց հողերուն, ընդ մէջ վաթսուն-չորս և վաթսուն-հինգ աստիճանաց: Հողն սքանչելապէս բերրի է: Մասնաւորապէս առողջ կլիմայ մը կը տիրէ դաշտին վրայ, որ սիզաբոյսերով և ընդատունկերով ծածկեալ է, և որ կատարեալ հորիզոնականութիւն մ'ունի մինչեւ Թանտիլ և Թարալքուէմ լերանց ստորոտը:

Ուղեւորք Կուամինիէն մեկնելէ ի վեր, զոհութեամբ կը տեսնէին որ օդին ջերմութիւնը մեծապէս թեթեւցած էր: Ջերմաչափը տասն-եօթն աստիճանը (հարիւր աստիճանեան) չէր անցներ, շնորհիւ Բաթթակոնիոյ բուռն և պաղ հովերուն, որք անդադար կը յուզեն մթնոլորտական կոհակներն: Ուստի մարդիկ եւ անասունք գանգատի պատճառ մը չունէին՝ յետ այնչափ տանջուելու տօթէն ու երաշտէն: Հետեւաբար յառաջ կը խաղային եռանդով և վստահութեամբ: Բայց, ինչ որ ալ ըսէր Թալքավ, երկիրը բոլորովին անբնակ կը թուէր, կամ, աւելի արդար բառ մը գործածելով, «Թափուր ի բնակչաց»:

Արեւելեան գիծն յաճախ լճակներու եզերքէ կամ մէջէ կ'անցնէր: Այս լճակաց ջուրը մերթ անուշ էր, մերթ աղաղտին: Մացառաց եզերքը կամ տակը թեթեւ տրոքիլոսներ կ'ոստոստէին կամ ցնծալից արտուտներ կը գեղգեղէին ձայնակցութեամբ «թականա»յից, որոց գոյնին գեղեցկութիւնը կրնար մրցիլ Եւրոպիոյ կոլիպրիներուն հետ:

(Շարունակելի)

տակաւ, Հայոց դպրոցք պետական դպրոցներու պէս զուտ ռուսական հաստատութիւններ դառնան, որպէս որոշուած է ընել փակեալ դպրոցներն՝ երբ նորէն բացուին. Հայ լեզուն և հայ ուսուցիչներ ժամանակ մ'ևս կրնան պահուիլ անոնց մէջ. բայց այս ալ աչք խաբելու և ժողովուրդն յանկարծ բոլորովին չյուզելու համար է միայն:

* * *

Զատոնք կը հասկնանք. զատոնք կ'ըղձանք. զատոնք կը հասկնան և կ'զգան Կովկասիոյ Հայոց լրջախոհ դասերն և կը յուզուին. և եթէ ի Տփղիս չեն կրնար, Աչք-Նըխի էջերուն մէջ կը յայտնեն իրենց զգացումներ: Աւելի բան առ այժմ չեն կրնար ընել: Մեք ալ ուրիշ բան չենք կրնար ընել բայց եթէ բողոքել, մեր բոլոր ոյժով բողոքել՝ Տոնտուքոֆ Կորսաքոֆներու այս աղետաբեր ուղղութեան դէմ, որ եթէ վնասակար է Հայ ազգին, օգտակար չէ իրենց Տէրութեան. կը բողոքենք ուրեմն, և կը յորդորենք մեր Թուրքիաբնակ ազգակիցներ որ իրենց աչքերը բանան դրացի կայսրութեան այս ազգակործան ձգտումներուն վրայ, և ոգէտ կամ չարամիտ Ռուսամոլներու խօսքերէն չհրապուրուին. այլ գիտնան յարգել և օգտակարապէս ի կիր առնուլ այն թանկագին առանձնաշնորհումներ զորս վայելելու բարեբաստութիւնն ունին մեր Օգոստափառ Ինքնակալին և հայրախնամ Վեհապետին հովանաւորութեան ներքեւ, որում երկար կեանք և մշտատեւ բարօրութիւն մաղթել ամեն Հայու նուիրական պարտաւորութիւնն է ապաքէն:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ

Աֆղանեան սահմանաց վրայ պատահեցաւ մին այն դէպքերէ, որք վեր ի վայր կը շրջեն ամեն դիւանագիտական հաշիւ, և կրնան փութացնել աղետաբեր ելք մը: Ռուսք և Աֆղանք իրարու բախեցան. Աֆղանք սաստիկ դիմադրութիւն ըրին, բայց յաղթուեցան, Ռուսք տիրեցին Բէնչտէհի, և ապա թողուցին, քշուելով իրենց նախկին դիրք, մինչ անգլիացի սպայք, որք կը գտնուէին այն կողմեր, մնացին չէզոք: Ո՛վ եղաւ նախայարձակն.—Ռուսք Աֆղանաց վրայ կը ձգեն, Անգլիացիք՝ Ռուսաց վրայ, նախայարձակութեան յանցանքն: Յայտնի չէ նաև թէ ինչ էր անմիջական շարժառիթն այս արիւնալից բախման. Մեր խոնարհ կարծեօք, Քոմարոֆ զօրավարն և Ալի-Ն-Վ դէնդապետն ուզած պիտի լինին իրենց զօրութեան վրայ գաղափար մը տալ Աֆղանաց, ահ ազդել անոնց, և ստիպել՝ որպէս զի լինքնակամ հրաժարին Բէնչտէհէ, որոյ վրայ կը դառնայ ապաքէն բոլոր վէճը: Գոհացուցիչ է որ Զարն և Պ. Կիրս ցաւ յայտնած են յանկարծական դէպքին համար, և փափաք ցուցած են որ դիւանագիտական բանակցութիւնք չարունակուին ըստ առաջնոյն:

Անժխտելի է սակայն թէ, ա՛յս ընթացքով, պատերազմին առաջքը չը պիտի առնուի: Եթէ Ռուսք քիչ մը անկեղծութիւն և բարեյօժարութիւն ցոյց չտան, Մեծն Բրիտանիա հաստատապէս մտադրած է կռուիլ: Թայմզ, Կովկասիոյ ռուս բանակին վրայ խօսելով, կ'ըսէ թէ Անգլիա թող չպիտի տայ որ այդ բանակ ամբողջովին փոխադրուի Կեդր. Ասիա: Թուրքիոյ հետ համաձայնութեամբ, Անգլիա պիտի ուզէ եղերնաւատորմը մուծանել Սեւ ծով, ռուս նաւահանգիստները պաշարել, և 20,000 անգլ. զօրք թափելով Հայաստան, Արարատեան նահանգի և Վրաստանի կողմերն զբաղեցնել ռուսական բանակը, մինչ անգլօ-հնդիկ բանակը պիտի յառաջանայ դէպ ի Կեդր. Ասիա: Նոյն թերթի Բարլինեան խրագէկ թղթակիցն ևս կը ծանուցանէ թէ Զարն, զբաղեցնելու համար իր բանակն ու սպայներ, յորս դժգոհութեան զգացմունք կ'աւելնան, պիտի պարտաւորի պատերազմ հրատարակել: Այս անպատ լրոց աղէկ, բնական է որ մեծ անկում կայ արժեթղթոց վրայ: Իրերն յոյժ ձգտեալ վիճակի մէջ են: Յանկարծ կրնանք լսել թէ բանակցութիւնք խզուած են, բայց և սնոյնպէս վերջին ժամուն կրնան յաղթանակել խոհեմութիւնն և իմաստութիւնն, և փոխադարձ զիջումներով խաղաղ ելք մը կրնայ տրուիլ տակաւին, քանի որ վէճի անմիջական նիւթն ինքնին չունի մեծ արժէք մը: (Այս խնդրոյ վրայ վերջին կարեւոր լուրերը տե՛ս այս աւուր Հեռագրաց մէջ:)

Լուր կայ թէ Ռուսք կ'ամրացնեն ռուսական Հայաստանի սահմանագլուխն և Սեւ ծովու նաւահանգիստներն, անգլօ-ռուս պատերազմի մը առեն այն կողմեր յանկարծակիի չգալու համար:

Լոնտոնէ կը հեռագրուի ապրիլ 7 թուով թէ 8,000 զօրք Լոնտոնէ և Եգիպտոսէ անմիջապէս ճամբայ կ'ելնեն Հնդկաստան երթալու համար:—Պերլինէ կը հեռագրուի նոյն թուով թէ, դիւանագիտական ականց մէջ յայտնուած կարծեաց նայելով, Ռուսիա հիւսիսային Ափրիկէի մէջ Անգլիոյ կացութենէն օգուտ պիտի քաղէ՝ բնաւ զիջում չընելու համար աֆղանեան խնդրոյն մէջ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ Երուսաղեմէն Գեր. Իզմիրլեան Մատթէոս Սրբազանի ստորագրութեամբ ի Պատրիարքարան հասած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ «հաւանական է որ Ամեն. Տ. Յարութիւն Սրբազան Պատրիարքն ապրիլ 7ին աշխարհամատրան կիւրակէին մեկնի»:

Պատր. Տեղապահ Հայրը սոյն հեռագիրն այսօր պիտի յանձնէ Պատրիարքական հանդիսաւոր ընդունելութեանց կարգադիր Յանձնախմբին գիտութեան:

Կը լսեմք թէ Կիլիկիոյ Ամեն. Տէր Մկրտիչ Կաթողիկոսն՝ Գեր. Տեղապահ Հօր նամակին պատասխանելով՝ շնորհաւորած է Ամեն. Յարութիւն Պատրիարքի ընտրութիւնը և իր նամակն ստորագրած է հետեւեալ կերպով. «Մկրտիչ Երուսաղէմցի, Արքեպիսկոպոս Էջմիածնի և Կաթողիկոս Տանն Կիլիկիոյ»:

Պատրիարքական Գեր. Տեղապահ Հայրն, Կայսերական անձնական գանձուն Նախարար Վսեմ. Գազազեան Յակոբ փաշայի տունն երթալով երէկ շնորհաւորեց զՆ. Վսեմութիւնն, առաջին կարգի Օսմանիյէ պատուանշանն ստացած լինելուն առթիւ:

Երէկ, ըստ սովորութեան կէսօրին, Յունաց Պատրիարքական փոխանորդն, հետն ունենալով Գաղատիոյ մետրապոլիտը, վարդապետ մը և երկու պատուաւոր պաշտօնատարներ Ազգ. Պատրիարքարան գալով Զատկական տօնը շնորհաւորեց Պատր. Տեղապահ Հօր, ի դիմաց Ամեն. Յովակիմ Պատրիարքին: Սիրալիր ընդունելութենէ մը յետոյ՝ Յունաց Պատրիարքական փոխանորդն Մայր եկեղեցի իջնելով՝ սեղան ելաւ, աղօթեց և օրհնեց ներկայ բազմութիւնը:

Տեղական թերթ մը հրատարակած էր երէկ թէ Վեհ. Սուլթանը բարեհաճած է նպաստի գումար մը նուիրել Զէյթունի և Հաճընի դժբաղդ հրկիզելոց: Սոյն կայսերական շնորհն աւետող որ և է պաշտօնական տեղեկութիւն մինչեւ այս առաւօտ չէ հաղորդուած յԱզգ. Պատրիարքարան:

Ազգ. Ժողովոյ կողմէ կարգեալ Ուսումնական Յանձնաժողովն իւր երկրորդ նիստն ըրաւ երէկ ի Պատրիարքարան, ի ներկայութեան չորս անդամոց, որք էին Վսեմ. Նուրեան էֆէնտի՝ Ատենապետ, Ճանըրեան Մկրտիչ էֆէնտի՝ Ատենադպիր, Գաբրիէլ էֆէնտի Նորատունկեան և Կարապետ էֆէնտի Սըվաճեան: Վարչութեան կողմէ ներկայ էին Գաբրիէլեան Գաբրիէլ էֆէնտի, Ատենապետ Տնտեսական Խորհրդոյ, Միհրան էֆէնտի Զօպանեան և Սարաֆեան Միքայէլ էֆէնտի:

Յանձնաժողովն անցեալ նստին մէջ որոշած էր զբաղիլ առաջիկայ տարւոյ Ուսմացոյցն յօրինելու, Ս. Պատրիարքին ներկայութեան յետաձգելով ուսմական և անտեսական հիմնական խնդրոյ լուծումը: Ճանըրեան Մկրտիչ էֆէնտիի առաջարկութեամբ, Յանձնաժողովն որոշեց հաշուական մասնախումբ մ'ընտրել, որ պիտի զբաղի Պատրիարքարանի հաշուական գործոց կարգադրութեամբ: Այս մասնախմբի անդամ են Ճանըրեան էֆէնտի, Գէորգ էֆէնտի Շնորհքեան և Սերովբէ էֆէնտի Գալֆաեան:

Յանձնաժողովն ապա Պատրիարքարանի առաջիկայ ուսմական տարւոյ (որ մայիսէն կ'սկսի) Ուսմացոյցին հաստատութեան, ճիւղին քննութեան ձեռնարկելով, պատշաճ դատեց որ «Կեդրոնական Տուրքն» ըստ առաջնոյն Պատրիարքարանի միջոցաւ գանձուի, և ո՛չ Թաղ. Խորհրդոց միջոցաւ, որոյ անգործադրելութիւնն հաշուած էր Վարչութեան կողմէ: Բայց հարկ դատեց նաև որ «Կեդր. Տրոց» հիմ լինի մայրաքաղաքիս ազգայնոց ճիշդ մարդահամարը, զոր կատարելու եղանակին վրայ ինչ ինչ որոշումներ տուաւ և անոնց համեմատ հարկ եղած հրահանգները խմբագրելու համար մասնախումբ մը կարգեց Նուրեան, Նորատունկեան և Զօպանեան էֆէնտիներէ կազմեալ:

Նկատելով որ Գալատիոյ «Մուղալթա» տուրքը չի գանձուիր և ուրեք ուրեք աղքատ դասատուներ բարեկեցիկ դասատուներէ համեմատաբար աւելի վճարել կոչուած են, հարկ դատեց Մուղալթայի նոր բաշխում մ'ընել, և այս աշխատութեան համար յատուկ Մասնախումբ մը կազմեց Ատենապետութեամբ Գաբրիէլեան Գաբրիէլ էֆէնտիին, և անդամակցութեամբ Հմայեակ Եպիսկոպոսի Դիմաքսեան, Սրուանձտեանց Գարեգին վարդապետի, Պալլարեան Համազասպ էֆէնտիի և Սելախեան Աբրահամ էֆէնտիի:

Տեսնելով նաև թէ Կ. Պոլսոյ մէջ իսկ թաղեր կան որք չեն վճարեր «Գանձէլէր» ի տուրքն, յարմար դատեց յանձնարարել Տեղապահ Հօր, որ Տնտես. Խորհրդոյ հետ համաձայնութեամբ, կանչելով բոլոր Թաղ. Խորհրդոց Ատենապետներն, յայտնէ Պատրիարքարանի Սնտուկին անձուկ վիճակն, և ի պարտաճանաչութիւն հրաւիրէ զանոնք:

Յանձնաժողովն 5 ժամ խորհրդակցութենէ յետոյ, որոշեց շարունակել իւր աշխատութիւններ առաջիկայ ուրբաթ Ղալաթիոյ Մատենադարանին մէջ:

Ցաւօք կը լսենք թէ անմոռաց ազգասէր հանգուցեալ Կարապետ Ամիրայի՝ արքունի Ճարտարապետին հարսն, և ազնուատոհմ Անտոն պէյ Պալեանի ամուսին՝ բարեպաշտուհի Տիկին Էլպիս Պալեան, յետ կարճատեւ հիւանդութեան իւր մահկանացուն կնքեր է, ի խոր սուգ թողլով իւր ազնուազարմ գերդաստանը: Հանգուցեալ Տիկինը տիպար մ'էր քրիստոնէական առաքինութեան և իւր բարեպաշտութեամբ ու աղքատասիրութեամբ՝ հանրածանօթ:

Յուղարկաւորութեան հանդէսը պիտի կատարուի վաղը (կիւրակէ) յեկեղեցւոյ Պէշիքթաշի, յետ աւարտման Ս. Պատարագի՝ զոր պիտի մատուցանէ Գեր. Գրիգորիս Սրբազան, քարոզիչն Խասգիւղի:

Մի քանի ամիսներ առաջ արտատպեցինք ազնուուհի Տիկին Տիւսաբի նոր վէպին յառաջաբանն այդ օրէն ի վեր շատ կողմերէ հարցումներ կ'ուղղուին մեզ թէ վերջապէս ե՞րբ պիտի լոյս տեսնէ ՍԻՐԱՆՈՅՇը: Մեր ընթերցողներէն շատեր կը խնդրեն որ Զ. Ինճիրճեան էֆէնտի, որոյ սեփականութիւնն է Տիկին Տիւսաբի նոր վէպը, փութայ, որչափ հնար է շուտով աւարտել տպագրութիւնը: Մեզ համար անբացատրելի կը մնայ որ վէպի մը տպագրութիւնն այսքան ամիսներու կարօտի:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շուէտ-Նորվեկիոյ Օսկար Թագաւորն երէկ ժամը երկուք ու կէսին միջոցներն իւր կրտսեր որդւոյն՝ Եօժէն իշխանին և կայսերական հիւրամեծար Ահմէտ փաշայի ընկերակցութեամբ, պալատական շքեղ կառքի մը մէջ նստած Պոլսոյ կողմն անցաւ և Այա-Սոֆիայի, Սուլթան Ահմէտի, Սուլթան Պայազիտի, Սիւլէյմանիէի մզկիթներն և Սուլթան Ահմէտի կողմը գտնուած Զինարանն այցելելէ յետոյ, Սպարապետութեան դուռն երթալով, Աշտարակին վրայ ելաւ և անկէ դիտեց մայրաքաղաքիս դիրքն ու տեսարանն: Օգոստ. Թագաւորն, որուն ընկերացած էին նաև կայսերական թիկնապահ զօրագօդ Արիֆ պէյ և հարիւրապետ Բինան պէյ, ժամը չորս ու կէսին դեսպանատուն վերադարձաւ:

Իսկ Սոֆի Թագուհին՝ հետն ունենալով իւր պատուակալ Տիկիններն և ուրիշ պաշտօնատարներ, կայսերական թիկնապահ Ճէմիլ և Հիւսնի պէյերու ընկերակցութեամբ՝ ժամը չորս ու կէսին դեսպանատունէն մեկնեցաւ և Գերմանական հիւանդանոցը գնաց տեսնելու համար Շարլ իշխանին թիկնապահ Բիպպինկ կոմսն, որ նոյնպէս ժանտատենդէ կը տառապի և այդ հիւանդանոցի մէջ կը դարմանուի Տօքթէօր Մորթմանի ձեռամբ: Աւելորդ է ըսել թէ հիւանդ թիկնապահն ո՛րքան զգածուեցաւ իւր Թագուհւոյն այս հոգածութենէն որ որքան պատուաբեր այնքան և մխիթարական էր իրեն համար:

Միջօրէին Օսկար Թագաւորը՝ Սելամլըքի արարողութեան ներկայ գտնուելու համար մեկնեցաւ դեսպանատունէն, հիւրամեծար Ահմէտ փաշայի ու կայսերական թիկնապահ Ահմէտ Էտիպ պէյի հետ: Եւ որովհետեւ Սոֆի Թագուհին ևս սոյն հանդիսին ներկայ գտնուելու համար փութացած էր ճանբայ ելնել, Օգոստ. ամուսինք զինուորական վարժարանի առջեւ իրարու հանդիպեցան և միասին գնացին Նշան Թաշի Թէշվիքիյէ մզկիթն՝ ուր կատարուեցաւ Սելամլըքի հանդէսը:

Մզկիթին դիմացն Օգոստ. Հիւրերուն համար երկու գեղեցիկ վրաններ կանգնած էին և հանդիսի միջոցին 12 վաշտ զօրք ձեռնամած բարեւի կեցած էին:

Վեհ. Սուլթանը վրաններուն առջեւէն անցած պահուն, Օսկար Թագաւորը, Սոֆի Թագուհին և արքայազուն Եօժէն իշխանն, ի յարգանս Նորին Կ. Վեհափառութեան, բարեւի կեցան և Օսմանեան Վեհապետն ևս իւր կառքին մէջ ոտքի ելնելով, խորին մեծարանօք ողջունեց Իւր Հիւրերն:

Երբ Վեհ. Սուլթանը մզկիթ մտաւ, Սպարապետ Օսման փաշայի միջոցաւ բարեւներ ղրկեց Թագաւորին ու Թագուհւոյն:

Սպարապետ փաշայի վերադարձէն յետոյ, Նորին Կ. Վեհափառութիւնն արարողապետ Մունիր փաշայի միջոցաւ երկրորդ անգամ իւր մեծարանքն ու ողջոյնները ղրկեց Իւր Հիւրերուն:

Սելամլըքի արարողութենէն յետոյ զօրահանդէս մը տեղի ունեցաւ, յորում արքայազուն Սելիմ, Շէվքէթ և Թէվֆիգ էֆէնտիներն իրենց վաշտերուն հրամանատար կանգնեցան, իսկ Խայրէտտին, Ղազի Օսման և Տէրվիշ փաշաներու որդիքը գումարտակներու զինուորական շարժմանց հսկեցին:

Վեհ. Սուլթանը մզկիթէն ելնելով, քառաձի կառքով Իւր Օգոստ. Հիւրերուն վրաններն այցելեց, ուր Թագաւորն ու Թագուհին փութացին դիմաւորել զՆ. Կ. Վեհափառութիւնը:

Վեհ. Սուլթանը Շուէտ Նորվեկիոյ Թագաւորին ու Թագուհւոյն ձեռքերն սեղմելէ յետոյ, սակաւ ինչ տեսակցեցաւ անոնց հետ յոյժ սիրալիր կերպիւ և ապա մեկնեցաւ:

Օգոստ. Հիւրերն յուղարկ գնացին Նորին Կ. Վեհափառութեան մինչեւ կառքին առջեւ:

Ապա արքայազուն իշխանք ներկայացան Օսկար Թագաւորին և Սոֆի Թագուհւոյն և սիրալիր յարգանաց արտայայտութիւնք եղան երկուստեք: Յետ որոյ Թագաւորն ու Թագուհին ելնելով վրաններէն, ուղղակի դեսպանատուն գնացին ուր ժամ 8 ին դեսպանատան ընդունելութիւնք տեղի ունեցան:

Վեհ. Սուլթանի հրամանաւ, Նուսրէթ փաշա և կայսերական ուէթ թիկնապահք Թագաւորին ու Թագուհւոյն կընկերանան միշտ:

Օսկար Թագաւորն այս առաւօտ ևս հանդիսական կառօք Պոլսոյ կողմն անցաւ:

Օսկար Բ. Թագաւորը ծնած է 1829 յունուար 21ին և 1872 սեպտեմբեր 18ին յաջորդած է իւր եղբօր:

Շարլ իշխանին հիւանդութիւնն ըղձալապէս բարւոքելու վրայ է:

Բժշկաց կողմէ հետեւեալ տեղեկագիրն հաղորդուեցաւ երէկ տեղական լրագրաց:

«Իշխանին հիւանդութիւնն ըստ բաւականի գոհացուցիչ վիճակ մը կ'առանայ: Նորին բարձրութեան մարմնոյն ջերմութիւնը 38.1 աստիճան է, և բազկերակը վայրկեանի մը մէջ 84 կը զարնէ»:

Իշխանին թիկնապահ Պ. Բիպպինկ ևս ապաքինելու վրայ է:

Կը լսեմք թէ Կայս. պալատան Տիկնանոցի թարգման ազնուաշուք Օրիորդ Եւգինէ Տատեան հրաւէր ընդունած է՝ Շուէտի Սոֆի Թագուհւոյն Կայս. Տիկնանոցն այցելած ժամանակ, ներկայ գտնուիլ և թարգմանի պաշտօնը կատարել, որպէս կատարեց Աւստրիոյ գահաժառանգ Ռուտոլֆ իշխանին տիկնոջ՝ Ստէֆանի իշխանուհւոյն այցելութեան ժամանակ:

Գերմանիոյ Կայսրը Կարմիր Արծուոյ պատուանշանի մեծ ժապաւէնն ընծայեր է Պէրլինի Օսմանեան դեսպան Սայիտ փաշայի, ինչպէս և Բրուսիոյ Թագի մեծ ժապաւէնը՝ Վէլի Րիզա փաշային որ այս միջոցիս Վեհ. Սուլթանին կողմէ յատուկ պաշտօնով Պերլին կը գտնուի:

Վիլհէլմ կայսրը Թագի պատուանշանի երկրորդ աստիճանն ընծայեր է նմանապէս Պէրլինի օսմանեան դեսպանատան խորհրդական Պաղտատլեան Օհան էֆէնտիին:

Ներքին գործոց նախարար Բարձր. Իտհէմ փաշայի նախագահութեան ներքեւ գտնուող առողջապահական բարձրագոյն յանձնախումբը դարձեալ գործի ձեռնարկած է. Դեր-նախագահ Մարքօ փաշա և խումբ մը վստահելի բժիշկներ այն տեսակ գործունէութիւն մը ցոյց կուտան որ մայրաքաղաքիս բնակչաց առողջապահիկ կացութիւնը կապահովէ բոլորովին:

Սննդական և դեղագործական բոլոր նիւթերը պիտի լուծուին, և զանոնք վաճառող խանութներն, ինչպէս և սպանդանոցք խիստ հսկողութեան ներքեւ պիտի առնուին:

Թայմզ՝ Թէհրանէն ստացած մասնաւոր նամակէ մը քաղելով կ'ըսէ թէ Կ. Պոլսոյ Պարսկական դեսպան Միրզա Մոհսին խանի Թէհրան կոչուելուն պատճառն է Հէրաթի խնդրոյն առթիւ Վեհ. Շահին հետ խորհրդակցիլ: Մոհսին խան երկար ժամանակ Անգլիա բնակած լինելով, կրնայ լիակատար տեղեկութիւններ հաղորդել Անկլօ-Ռուսական կռուոյն վրայ: Վսեմ. դեսպանը Կ. Պոլսէն մեկնելէ առաջ, իւր կառավարութենէն ստացած հրահանգաց համաձայն, Բարձր. Մեծ-Եպարքոսի կարծիքն հարցուցեր է թէ Բ. Դուռն ի՛նչ աշխարհավարութեան պիտի հետեւի Կեդր. Ասիոյ կռուոյն առթիւ: Գալով Մոհսին խանի ուղեւորութեան արդեան, Թէհրանի պաշտօնական լրագիրը քանի մը յօդուածներ հրատարակած է, յայտարարելով թէ պատերազմ ծագած ժամանակ, Պարսկաստան իւր աշխարհավարութիւնը պիտի համաձայնեցնէ Թուրքիոյ հետեւելիք աշխարհավարութեան, և բոլորովին չէզոք դիրք մը պիտի բռնէ:

Գերմանական թերթերը կը ծանուցանեն թէ Պէրլինի օսմանեան դեսպանատան խորհրդական Օհան էֆէնտի Պաղտատլեան՝ որ ինչպէս կը յիշուի՝ վերջերս Պրիւսէլ գնացած էր օսմանեան կառավարութեան և Քօնկօի նոր պետութեան միջեւ կնքելի դաշնադրութեան մը պայմանաց վրայ բանակցելու համար, յաջողեր է Թուրքիոյ նպաստաւոր դաշնադրութեան մը ծրագիրն ընդունել տալ Քօնկօյի ներկայացուցչաց: Այս դաշնադրութեամբ, Բ. Դուռն իբր բարեկամ պետութեան մը դրօշը պիտի նկատէ Քօնկօյի նոր պետութեան դրօշն:

Ծրագիրը Կ. Պոլիս ղրկուած է, Վեհ. Սուլթանին ընդունելութեանը մատուցուելու համար, յետ որոյ միւս ձեւակերպութեանց պիտի ձեռնարկուի:

Տէտէեան Յակոբ էֆէնտին, որ մայրաքաղաքիս սպանիական դեսպանատան քարտուղար անուանած է, մօտերս Եւրոպա կ'ուղեւորի արձակուրդով:

«Մոնիթէօր տը Ռոմ» կղերական թերթն հետեւեալ պաշտօնական ազդն հրատարակած է:

«Կ. Պոլսոյ Պապական նուիրակութիւնն՝ որ ուղղակի Բրոբականտայի ժողովէն կախում ունի, ո՛չ յԱրեւելս և ո՛չ յԱրեւմուտս հրատարակեալ ո՛ր և է լրագրոյ կամ հանդիսի թղթակցութիւն կամ յօդուած չէ ղրկած՝ Կաթոլիկ Միսիոնարաց և կամ Արեւելեաց ու Հռոմայ եկեղեցւոյն միաձուլման նպատակաւ: Հետեւաբար յիշեալ նուիրակութիւնը բնաւ մասնակցութիւն չէ ունեցած մինչեւ ցարդ արեւելեան այս փափուկ և ծանրակշիռ խնդրոյ վրայօք եղած հրատարակութեանց հետ»:

Թեսաղիոյ յունաց բնիկութեան խնդիրն՝ որ երկար ժամանակէ հետէ առկախ կը մնայ Բ. Դրան և հելլենական կառավարութեան միջեւ՝ իւր լուծումը գտնելէ շատ հեռի է: Մայրաքաղաքիս յունական դեսպանատունը տեսնելով որ յոյն վաճառականաց բազմաց գործերն առկախ կը մնան այս պատճառաւ, ծանուցագիր մ'ուղղեց վերջերս օսմանեան արտաքին գործոց նախարարութեան, խնդրելով որ միեւնոյն հիմանց վրայ ի նորոյ խառն յանձնաժողով մը կազմուի բնիկութեան խնդրոյն քննութեան համար: Բ. Դուռը ծանուցագրով մը պատասխանեց թէ չկրնար ընդունիլ միեւնոյն հիմունքն, և տարբեր պայմաններ առաջարկեց զորս դեսպանատունն անընդունելի կը դատէ: Այսու հանդերձ Պ. Քունտուրիօթի Աթէնք հաղորդած է կայսերական կառավարութեան առաջարկներն, և հրահանգի կսպասէ, վերստին բանակցութեանց սկսելէ առաջ:

Երէկ յիշեցինք համառօտիւ Այնորոսի վանուց ռուս կրօնաւորաց նկատմամբ Նէօլոգոսի գրածներն: Նոյն թերթը խօսելով նաև պուլղարաց վրայ, կ'ըսէ թէ բազմաթիւ պուլղար սպայք ծպտեալ (անտարակոյս կրօնաւորի կերպարանքով) կը շրջագային Արեւելեան Ռումէլիի ամեն կողմն, յայտարարութիւններ ցրուելով և գաւառին այլ և այլ ռազմագիտական կէտերը քննելով: Մեծ քանակութեամբ զէնք և ռազմամթերք կը տարուբերին անդադար Սոֆիայէն Փիլիպէ տանող ճամբուն վրայ: Օտարազգի հինգ սպայք որք վերջերս Արեւելեան Ռումէլիի զինուորական ծառայութենէն արձակուած են, յայտարարեր են թէ իրենք պիտի կարենան ի մօտոյ գործ գտնել և նոյն իսկ բարձր աստիճաններով:

Աւելորդ է ըսել թէ մինչեւ ո՛ր աստիճան կարեւորութիւն կը տրուի այս լուրերուն:

Թուրքիա ներմուծեալ ցորենին և ալիւրին մաքսատուրքը միեւնոյնը լինելով, Ռուսիոյ ցորենի վաճառականք աւելի շահաւոր կը գտնեն ալիւր ղրկել Կ. Պոլիս և այս կերպով մեծ վնաս կը պատճառեն մայրաքաղաքիս ջաղացպանաց: Ասոնք ամեն կարելի եղած միջոցը փորձեցին այս բանին առաջքն առնելու համար և մինչեւ իսկ բաւական զեղչ մը դրին իրենց սակագնոց վրայ, սակայն Ռուսիոյ ցորենավաճառք միշտ շահաւոր կը գտնէին իրենց նախկին դրութիւնը շարունակել: Տեղական թերթ մը կ'իմանայ այժմ թէ իրաց այս վիճակին մէջ Կ. Պոլսոյ ջաղացպանք այս օրերս աղերսագիր մը մատուցեր են Մեծ-Եպարքոսին, որով կը խնդրեն Ն. Բարձրութենէն՝ հրաւիրել մաքսատան վերատեսուչ Էսիպ էֆէնտին որպէս զի ի Թուրքիա ներմուծեալ ալիւրին մաքսատուրքն աւելցնէ, որով Ռուսիոյ վաճառականք հարկադրին ցորեն ղրկել փոխանակ ալիւրի: Աղերսարկուք կը յայտնեն որ եթէ Ռուսիա շարունակէ տակաւին այսօրինակ մրցում մը իրենք պիտի հարկադրին փակել իրենց ջաղացներն, որով եթէ ապագային մէջ Ռուսիա դադրեցնէ ցորեն առաքել աստ, Կ. Պոլսոյ ցորենավաճառք ջաղացք չպիտի գտնեն ալիւր չինելու համար:

Բարձր. Սայիտ փաշա լուրջ նկատողութեան առած է զայս խնդիր, խոստանալով ի հարկին պէտք եղած հրահանգը տալ մաքսատան տեսչութեան:

Բ. Դրան առաջարկութեամբ, անգլիական դեսպանատան գործակատար Պ. Ուինտհէմ պատուիրեց անգլիական թղթատարութեան որպէսզի ի Փարիզ հրատարակեալ [illegible] արաբական լրագիրը չցրուէ աստ:

Ռումէլիի երկաթուղեաց ընկերութիւնն երկու նոր կայարան պիտի հաստատէ Թըրնովայի, Բազարճըքի և Փիլիպէի միջեւ:

Թէփէ-պաշիի թաղապետական պարտիզի վարձակալութիւնն աճուրդի դրուած լինելով, վերջին գինը տուաւ Պ. Պիլըրեան, որ մէկ տարուան համար 1000 ոսկւոյ վարձեց զայն:

Եանեայի աւստրիական հիւպատոս Պ. Միւքոչ պաշտօնանկ եղեր է քաղաքական պատճառներով:

Պրուսայէն Սթամպուլի գրուած նամակ մը կը յայտնէ թէ Չէրքէզներու ծանուցեալ դատը վերջացեր է և ամբաստանեալք անպարտ արձակուեր են:

Գաւառին մէջ գլխաւորաբար կ'զբաղին ճանբաներու շինութեամբ: Առեւտուրն առհասարակ դէշ կ'ընթանայ: Մետաքսի գործուածք այս տարի լաւ արդիւնք չեն արտադրած, Եւրոպայի մէջ գներն ինկած լինելուն պատճառաւ:

Դերձակ Սոթիրի անուն ոճրագործն, որ բանտին մէջ Մանօլ անուն մէկն սպաննած էր դանակով, 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտեցաւ:

Նախընթաց իրիկուն ի Փաշա-Լիման պատահած հրդեհը մեծ վնասներ հասուցած է: Ատէմ պէյի ապարանքն՝ ուսկից ծագած էր հրդեհը, 10,000 ոսկի կ'արժէր և կարասիքն 50,000 ոսկի: Ո՛չ տունը ոչ ալ կարասիքն ապահովագրեալ չէին, և բան մ'ալ ազատել կարելի չեղաւ:

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ

ՌՈՒՍՕ-ԱՖՂԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Լոնտրա, 10 ապրիլ

Անգլիական պատուիրակ Սըր Լէմստըն կողմէ առ Խորհրդարանն ուղղեալ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ ռուս զօրաց հրամանատար Քոմարոֆ զօրավարն Աֆղանաց վրայ յարձակեցաւ՝ այս վերջնոց ի գործ դրած զինուորական ինչ ինչ շարժմանց վրայ:

Տէյլի Նիւզ նախարարական թերթը կ'ըսէ թէ պատերազմն անխուսելի է՝ եթէ Ռուսիա անմիջապէս չմերժէ Քոմարոֆ զօրավարին ձեռնարկութիւնն, և եթէ գտնուած միջոցներ չտնօրինուին՝ նմանօրինակ միջադէպերու կրկնութիւնն արգիլելու համար, սահմանագլխոց գծման մասին արագ և պատուաբեր համաձայնութեամբ մը:

Տըպլին, 9 ապրիլ

Հանդէսք կը շարունակին ի պատիւ Կալէսի իշխանին:

(Հեռագրական սխալով մը նախընթաց օր Հավաս ծանուցած էր թէ Կալէսի իշխանը Պերլին հասած ու ցնծագին ընդունելութիւն գտած էր, փոխանակ ըսելու Տըպլին:)

ԱԺԱՆՍ ՌԻՒԹԸՐ

(Րիւթէրի հեռագրական գործակալութեան Կ. Պոլսոյ ներկայացուցիչ Տր. [illegible] հետեւեալ հեռագիրն հաղորդած է Խմբագրութեանս)

Լոնտրա, 10 ապրիլ

Լրագիրք կը պարսաւեն ռուս կառավարութիւնը թէ ծանուցած չէ, աֆղանեան սահմանագլխի ռուս զօրաց հրամանատարին Լոնտրայի և Բեդրսպուրկի դահլճաց միջեւ տրուած որոշումն որուն համեմատ ո՛չ ռուսք եւ ո՛չ Աֆղանք չպիտի փոխէին իրենց դիրքերը բանակցութեանց միջոցին: Անգլիական լրագիրք կը յարեն թէ իւր այս զանցառութեամբ ռուս կառավարութիւնը պատասխանատու է վասն այն ճակատամարտին որ տեղի ունեցաւ առանց որ եւ է դրդման Աֆղանաց կողմէ: Միւս կողմէ, կ'ընդունուի թէ ռուս հրամանատարն հոգ տարած էր իւր զօրքերէն գումարտակ մը յառաջացնել՝ ի հարկին պաշտպանելու անգլիացի սպայները: Աֆղանք տակաւին չվերադարձուեցին զԲէնձտեհ, թէեւ Ռուսք թողած են զայն: Անգլիական կառավարութիւնը դեռ չպատասխանեց Պ. Կիրսի երկրորդ պատասխանին, հեռագրեալ չորեքշաբթի, որովհետեւ լորտ Կրանվիլ յայտարարած էր թէ ռուսական առաջին պատասխանը հիմ չընծայեր բանակցութեանց:

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մարտ 30

ԿՐԹԱԿԱՆ. Կը նորոգո՞ւին Բ. Հորժորան. Տ. ՓԻՐՈՒՄԵԱՆՑ

ԱԶԳԱՅԻՆ. Մէ քանի խօսք Կաւկասիոյ հայ վարժարանաց ֆոնտին մասին. ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՑԻ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ. Ամերիկայի Նիւ-Եորքեան վէճակը. Մ. ԹՕՓՃԵԱՆԵԼԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ. Մէջբերէ պարագաներուն Սուբերբերի յիշատակին մէջ է փարէզ. ՀԱՄԱԿԱԲԱՂ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՅԹՔ. Խուլբէկ գիւղ. — Ամառանոցներ. Յ. ՏՈՒՏՈՒԽԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ. Երգ Մշոյ բարբառով. հաւաքեց Մ. ՍԱՐԸԵԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆՔ. Զեւսն և Զայնն.

ՔԱՂՈՒԱԾ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԼՐՈՑ. Աւստրիա, Ներքին, Աշխարհի.

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա. 30 մարտ

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳՐՈՑ

3 ամիս Լոնտրայի վրայ		(պանքայի)	110	3/8
3 »	»	(վճռ.կնիկ)	110	
3 »	Բարիզի »	(պանքայի)	22 97 1/2	
3 »	»	(վճռ.կնիկ)	23 05	

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմանեան Քօնսօլիտէ

		Դահեկան
Երէկ երեկոյ գոց.	(Միաց. ՔԾ. Սէրի	17 7
Փօրսային գոցուելէն վերջը	»	17 8
Բերայի մէջ	»	17 13
Առաւօտուն բացուեցաւ	»	17 7
Բարձրագոյն գին	»	17 7
Նուազագոյն »	»	17 1
Կէս օրին	»	17 2
փոխառութիւն 1858) » 1862)	A. Սէրի Գ. Կ. Ա. Ո.	30
» 1860) » 1863) » 1872)	B. Գ. Կ. » »	18 10
» 1865) » 1869) » 1873)	C. » Գ. . . Օ. »	17 2

Իւնիֆիէ Եգիպտական

Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ	69 25
Այս առտու բացուեցաւ Գ. Կ.	—
Կէս օրին	—

ԲԱԺՆԵՏՈՄՍՔ

Օթիէմէթ Ժէներալ	Գ. Կ.	Անգլ. Լ.	Ր.	3 12
Քէտտի Ժէներալ	»	»	Օսմ. »	6 30
Պանք տը Գօնս	»	»	»	5 10
Սօս. Շանժ է վալէօր	»	»	»	3 30
Թրամուէյ	»	»	»	275
Բուլվէլիի երկաթուղի			Ֆր.	42
Օպլիկասիոն տը Բրիօրիթէ			»	—
Բաժնեթուղթ Լաւրիոնի			»	65

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լաւագոյն գիներ

Լոնտոն, 10 Ապրիլ, ժամ 5 վայր. 15 երեկոյ

Անգլ. քօնսօլիտէ գոցուեցաւ	95 8/8
Օսմ. Սէրի Տ. բացուեցաւ	15 1/4
» » » գոցուեցաւ	15 13/16
» » » Ա.	29
» » » Բ.	18 1/4
» » » Գ.	15 3/4
փոխառութիւն 1877	76 1/2
Պանք Օթօման	12
Ռուսական փոխառ. 73 (գ. կ.)	84
Եգիպտական միացեալ (իւնիֆիէ)	62 3/4
» առանձն. (բրիվիլէժիէ)	82 3/4
Տայրա Սանիէ	60
Տօմէնիալ (փոխառ. Բօշիլտ)	79 1/2
Հունգարական պարտաթուղթ 1877	—
փոխանակութիւն Բարիզի վրայ	25 60

Վիէննա, 10 Ապրիլ, ժամ 4 երեկոյ

փոխանակութիւն Լոնտոնի վրայ	125 60
Օսմանեան երկաթուղի	21 50

Բարիզ, 10 Ապրիլ, ժամ 3 վայր. 45 երեկոյ

Ֆրանսական Ռանթ 4 1/2 0/0 բաց	107 97 1/2
» » 3 0/0 բաց	77 27 1/2
Օսմանեան քօնսօլիտէ բացուեցաւ	15 65
» » գոցու. գ. կ.	16
Միացեալ պարտք Սէրի Բ.	18
» » Գ.	16 10
» » Գ.	— —
Օսմանեան երկաթուղի	43
» Ռէժիի բաժնեթուղթք	475
Պանք Օթօման	553 75
Գրէտի Լիօնէ	528 75
» Ֆօնսիէ գ. կ. Բարձրացում	1310
Բաժնետոմս Լիօնի (գուբ. կոր.)	1257 50
Սուէզի ջրանցք	2022 50
Ռուսական 5 0/0 1877ի (գ. կ.)	83
Իտալական Ռանթ (գ. կ.)	93 40
Եգիպտական միացեալ գոց	318 75
Սպանիական (արտաքին) (գ. կ.)	57 1/4
Բրիօրիթէ Թիւրք	375
5 0/0 Հելլենական (գ. կ.)	346 25
Չէք Լոնտրայի վրայ	25 39

ԲԱՐԻԶԻ ԲԹԻԹ ՊՈՒՐՍ

Ապրիլ 10, ժ. 10, վ. 45

Ֆրանս. Ռանթ, 4 1/2 0/0	107 87 1/2
Օսմանեան »	15 90
Եգիպտական միացեալ	315

ՆԱՄԱԿ ԶՎԻՑԵՐԻԱՅԻՑ

ՑՈՒՐԻԽ, 27 մարտի

Կարդացի «Արեւելք»ի մէջ այն տխրալի լուրը, որ նորերումս անդրկովկասեան հայ-լուսաւորչականների և հայ-աւետարանականների մէջ նորից բուսկվեցան երկպառակութիւններ: Դա շատ ցաւալի մի երեւոյթ է, որ «Մշակ»ի հրատարակվելու ժամանակ, տասն և երեք տարվայ ընթացքում անհետացաւ հետզհետէ և Հայերը արդէն բոսկսեցին ըմբռնել ազգութեան գաղափարը, որ ես անդադար ջանք էի անում նրանց բացատրելու, հասկացնելով նրանց որ եթէ հայ-լուսաւորչականները կը շարունակեն անհամբերող կերպով վերաբերվել դէպի այլադաւան Հայերը, նրանք երբէք հասնելու չեն ազգութեան գաղափարի իրագործելուն, այլ միշտ կը մնան մի դաւանութիւն, ուրիշ ոչինչ:

Եւ ճշմարիտ, վեր առէք եւրոպական ազգութիւնները և դուք կը համոզվէք որ ամեն մի ազգութեան մէջ կան անթիւ դաւանութիւններ: Ֆրանսայի մէջ ժողովրդի մեծ մասը կաթոլիկ է, բայց կան ֆրանսացիներ լութերական կրօնի, կան կալվինիստ անվանված բողոքականներ, կան մովսիսական կրօնին պատկանող ֆրանսացիներ և այլն: Բայց բոլոր այդ կրօններին, դաւանութիւններին պատկանողները միասին կազմում են ֆրանսական ազգութիւնը: Վերջապէս կան և անպիտներ, որոնք պարզ յայտնում են որ ոչ մի կրօնին չեն պատկանում, իրանց անուանելով ազատ մտածողներ: Բայց և այս տեսակները ֆրանսացի են համարում իրանց և միւսած ֆրանսացիները նրանց ֆրանսացի են համարում: Նոյն երեւոյթը կը նշմարէք, և գուցէ աւելի էլ ընդհանրացած, Զվիցերիայում, Գերմանիայում, Անգլիայում և Ամերիկայում, ուր անթիւ, անհամար կրօններ և աղանդներ կան:

Ճշմարիտ է, միջին դարերում այս տեղ էլ, Եւրոպայում, տիրապետող կրօնը միշտ հալածում էր միւսած երկրորդական կրօններին կամ աղանդներին,— բայց միթէ մենք Հայերս դեռ ևս միջին դարերո՞ւմ ենք ապրում:

Ես չեմ մեղադրում Հայերին, որ նրանք հին ժամանակներում ազգութեան գաղափարը չէին հասկանում. չեմ մեղադրում, որովհետեւ իրանք Եւրոպացիքն էլ դեռ ևս միջին դարերում չէին հասկանում ազգութեան գաղափարը և խառնում էին նրան կրօնի գաղափարի հետ. բայց ամօթ է ներկայ դարում չհասկանալ ազգութեան գաղափարը և մանաւանդ ամօթ է այն խմբագիրներին, որոնք թէև ուսել են Եւրոպայում, բայց հանդիսանում են որպէս խաւարի ներկայացուցիչներ, յանձն առնելով յաղթանակը ազգի մէջն հասարակական կարծիքն առաջնորդելու, իրանց համար նպատակ դնելով պահպանել Հայերին միմիայն դաւանութեան նեղ շրջանակների մէջ և քանդելով ազգութեան լայն գաղափարը, անդադար ջանք անելով գրգռել Հայոց ազգի մի դաւանութեան կոյր, յանցաւոր ֆանատիկոսութիւնը միւս դաւանանքների դէմ:

Եւ այդ ե՞րբ են անում նրանք. երբ դեռ ևս նոր է Ներսէսի մահուան յիշատակը, Ներսէսի, որ անխտիր սիրով վերաբերվում էր դէպի ամեն դաւանանքներին պատկանող Հայերը և որի դագաղին յուղարկաւորում էին ամեն կրօններին պատկանող Հայերը (չեմ ասում ամեն կրօնին պատկանող կղերը):

Ճշմարիտ է, ամեն մի երեւոյթ ունի իր պատճառները և եթէ Հայերի մէջ ազգութեան գաղափարը անկարող եղաւ արմատ գցելու, դրա պատճառները պէտք է որոնենք Հայոց ազգի պատմութեան ամբողջ ընթացքում: Երբ Հայերը դեռ ևս կռապաշտ էին, մի մարդ որ ինքն հայ չէր, մի օտար մարդ, օտար քարոզիչ, օտար Փռիւգացի, որի անունն էր Գրիգոր, ինչպէս քրիստոնէութեան ամեն մի մոլեռանդ քարոզիչ, ամեն մի միսիոնար, մտցնելով քրիստոնէութիւնը Հայաստանում, շատ չէր հոգում այն բանի մասին թէ Հայերը որպէս ազգութիւն կը պահպանվե՞ն թէ ոչ: Եւ դրան ամենալաւ ապացոյցն այն էր, որ Գրիգոր Լուսաւորիչը, ինչպէս առաջին դարերի քրիստոնէութեան բոլոր քարոզիչները, քանդել, ոչնչացնել, այրել, ջնջել էր տալիս այն ամեն թանկագին գրական, գեղարուեստական և պատմական յիշատակները, որոնք նոյն Հայոց ազգին էին պատկանում, որի մէջ նա նոր կրօնն էր մտցնում: Ո՛վ որ քանդում է անխնայ կերպով ազգի ամենաթանկագին անցեալի յիշատակները, նա ազգութեան գաղափարի պաշտպան չէ կարող լինել, այլ միայն մոլեռանդ աղանդաւոր է: Այդպէս միշտ վարվել են, վարվում են և կը վարվեն կրօնի քարոզիչները, միսիոնարները: Նոյնը ինչ որ երրորդ դարում արել է Հայաստանում օտար միսիոնարը, նոյնը անում են այժմ հայերնակ երկիրներում այժմեան օտար միսիոնարները: Մի ամերիկացի բողոքական միսիոնար որ գալիս է Ասիա քրիստոնէութիւնը քարոզելու, նրան ի՞նչ փոյթ թէ պարսիկը որ քրիստոնէութիւնն է ընդունում, կը մնայ պարսի՞կ թէ կը կորցնէ իր ազգութիւնը, ասորին կը մնայ ասորի՞, թէ կը կորցնէ իր ազգութիւնը, հայը կը մնայ հա՞յ, թէ կը կորցնէ իր ազգութիւնը: Նրա գլխաւոր նպատակն է որ պարսիկը, ասորին և հայը քրիստոնեայ դառնան, կամ աւելի լաւ է ասել բողոքական դառնան:

Հինգերորդ դարի հայ հերոս Վարդան Մամիկոնեան, պարսիկներին վերջնական ճակատամարտ տալուց առաջ, քաջալերում էր իր զօրքը ո՛չ թէ հայրենիքի, կամ ազգութեան անունից, — երկու գաղափարներ, որոնք չէին կարող լինել հինգերորդ դարում — , բայց կրօնի, եկեղեցու անունից, քրիստոսի գլխաւորին արժանանալու անունից:

Գրիգոր Մագիստրոսը պարծենում էր իր գրուածներում թէ հազարներով ոչնչացրել, կոտորել էր տուել Թոնդրակեցիներին, տասն և մէկերորդ տարի այդ աղատամիտ, ինքնուրոյն հայ բողոքականներին:

Այդպիսով Հայոց պատմութեան ամբողջ ընթացքում բացակայ էր ազգութեան գաղափարը: Բայց դարձեալ Հայոց ազգութիւնը մինչեւ այսօր պահպանվեց, թէեւ ոչ թէ կրօնի միջոցով, ինչպէս իրանք Հայերը կարծում էին, այլ բոլորովին ուրիշ հանգամանքների միջոցով, այն պատմական, բնական բաղադրեալ տարրերի միջոցով, որոնցով պահպանվում է ամեն բաղադրեալ, օրգանական հասարակական մարմին, ամեն ազգութիւն, այն է հայրենիքի և մայրենի լեզուի միջոցով, որոնք և կազմում են միշտ ազգութեան գոյութեան հիմնական և անհրաժեշտ տարրերը: Չը կայ ազգութիւն առանց հայրենիքի, առանց հողի, չը կայ ազգութիւն առանց մայրենի լեզուի: Եթէ Հայերը դուրս եկած լինէին, գաղթած լինէին իրանց հայրենիքից և մոռացած լինէին իրանց մայրենի լեզուն, նրանք այլ եւս ազգութիւն չէին կոչվի, ինչքան էլ պահպանած լինէին լուսաւորչական կրօնը: Նրանք կը լինէին այն, ինչ որ են այս րոպէիս հրեաները, մի աղանդ: Հրեաները ազգութիւն չեն, այլ աղանդ են, որովհետեւ չունին ո՛չ հայրենի հող, ո՛չ էլ մայրենի լեզու, այլ միայն մի հին կրօն: Եւ չը նայելով որ հրեաների բոլոր եկեղեցական արարողութիւններն էլ կատարվում են հին մայրենի լեզուով, բայց դարձեալ նրանք կորցրել են իրանց կենդանի մայրենի լեզուն, որովհետեւ օտարութեան մէջն են, հայրենիքից դուրսն են. ինչպէս և Հայերը, որոնք դիցուք Վրաստանումն են ապրում, չը նայելով որ լուսաւորչական են մնացել և նրանց եկեղեցիներում ժամասացութիւնը հայերէն գրաբար լեզուով է կատարվում, — բայց դարձեալ նրանք մոռացած են իրանց մայրենի լեզուն, որովհետեւ հայրենիքից դուրսն են: Ո՛վ է աւելի հայ, լուսաւորչակա՞նը, որ հայրենիքից դուրս է ապրում, Դորիում կամ Մոսկվայում, որ յաճախելով էլ Լուսաւորչական եկեղեցին, մոռացել է իր մայրենի լեզուն, թէ բողոքականը որ հայրենիքում, Շուշիումն է ապրում և նրա միակ գիտեցած լեզուն, որով նա խօսում է բնտանեկան և հասարակական կեանքում, — հայերէնն է: Ի հարկէ Շուշիի բողոքական հայը աւելի հայ է, քան թէ Դորիի ու Մոսկվայի լուսաւորչական հայը, որովհետեւ առաջինը ամեն բնական, պատմական տարրերով, օրգանական կերպով կապված է ազգային մարմնի հետ, կապված է հայրենիքի ու մայրենի լեզուի, ազգի կեանքի հետ, իսկ երկրորդը ազգային կեանքից, ազգի մարմնից, նրա բոլոր տարրերից կտրված մի աղանդաւոր է:

Ցգիտութեանը յատուկ է տեսնելով մի երեւոյթ, վերագրել նրա գոյութիւնը ո՛չ թէ բուն պատճառներին, այլ երկրորդական, գրեթէ նշանակութիւն չունեցող պատճառներին:

Մի տգէտ մարդ, մի ռամիկ, հիւանդանալով գնում է մի ուխտատեղի և հաւատացած է որ առողջացել է որովհետեւ աղօթք է արել և մատաղ է բերել սուրբին, այն ինչ նա առողջացել է օդափոխութեան պատճառով և այն պատճառով որ բարձր դիրք ունեցող ուխտատեղիի մաքուր օդը առողջարար կերպով ազդել է նրա կազմուածքի վրայ: Տգէտ մարդը անտես առնելով բուն բնական, ֆիզիօլոգիական պատճառը, վերագրում է իր առողջանալը մի բարոյական պատճառի:

Տգէտ ազգը, հաւատարիմ մնալով իր կրօնին, վերագրում է իր ազգութեան պահպանվիլը դարերի ընթացքում իր կրօնին, իր եկեղեցուն, չիմանալով որ կրօնը, եկեղեցին, հաւատը փոփոխական երեւոյթ լինելով, չէ կարող հիմնական տարր լինել մի ազգի գոյութեան, այն ինչ ազգութեան գոյութեան, ինչպէս հասարակական բաղադրեալ օրգանական մարմնի, հիմնական անփոփոխ տարրեր կարող են լինել միմիայն հայրենիքը և լեզուն: Հայերը կռապաշտ եղած ժամանակ հայ էին, լուսաւորչական դառնալով էլ հայ մնացին: Եթէ ժամանակով ուրիշ կրօնն էլ ընդունին, միայն թէ մնան իրանց պատմական հայրենիքում և խօսին հայերէն, — դարձեալ հայ կը մնան:

Եթէ այդ չէ հասկանում տգէտ ամբոխը, այդ ներելի է. Բայց ինչպէս չեն հասկանում այդ ճշմարտութիւնը հասարակական կարծիքի առաջնորդները: Նրանք գուցէ հասկանում են, բայց նրանց ձեռնտու է գրգռել ժողովրդի ֆանատիկոսութիւնը, ամբոխի խաւար բնազդումները:

Եւ աչա տգէտ ամբոխը տեսնելով որ իր հայրենիքում մի խումբ մարդկանց փոխել են իրանց կրօնը, համոզում է նրանց ազգուրացող և սկսում է անխնայ հալածել նրանց: Բայց Հայերը չեն նկատել որ դարերի ընթացքում լուսաւորչական կրօնը նոյն իսկ բաւական նպաստել է ազգութեան ոչնչանալուն: Նա է եղել դարերի ընթացքում Հայոց աչագին գաղթականութիւնների գլխաւոր թելադրողը, այն գաղթականութիւնների, որոնք գրեթէ բոլորովին դատարկել են Հայաստանը Հայերից և կուլ են գնացել օտար երկիրների, օտար տարրերի մէջ: Եւ ահա ինչպէս.

Հայը հենց որ կրում էր մի որեւէ դժուարութիւն հայրենիքում, հաւատացած լինելով որ իր ամբողջ ազգային գոյութիւնը պարունակվում է կրօնի, եկեղեցու մէջ, հանգարտ սրտով ու հանգիստ խղճմտանքով թողնում էր հայրենիքը և գնում գաղթում էր Ամերիկա, Լեհաստան, Ռումանիա, Կ. Պոլիս, Մոսկվա, Հնդկաստան, Վրաստան և այլն: Եւ որովհետեւ նրա կարծիքով ազգութեան գլխաւոր հիմքը, նոյն իսկ միակ հիմքը եկեղեցին էր, նա կառուցանում էր օտար երկրում մի եկեղեցի, մնում էր լուսաւորչական և հաւատացած էր որ մնում էր հայ, թէև մշտապէս կտրված էր մնում պատմական հայրենիքից և խոպառ մոռացած էր մայրենի լեզուն:

Եւ աչա Եւրոպայի և Ասիայի ամեն կողմն և բազմաթիւ հայ գաղթականութիւնները, որոնք դեռ ևս կուլ չեն գնացել օտար տարրերի մէջ, մինչեւ այժմ ապրում են այն խաբուսիկ երեւակայութեամբ թէ հայ են մնացել ազգութեամբ, որովհետեւ լուսաւորչական են մնացել, թէև կտրված են ընդմիշտ իրանց հայրենիքից և մոռացել են իրանց մայրենի լեզուն:

Ինչ զանազանութիւն ուրեմն Հայի և Հրեայի մէջ: Սա էլ նրա պէս աղանդաւոր է միայն. Հրեաներն էլ ազգութիւն կոչվիլ չեն կարող, Հրեան էլ օտարութեան մէջ ինկած, ամեն տեղ ցրված, իր հայրենիքը կորցրած, իր հայրենի լեզուն մոռացած, պահել է իր սրտում ո՛չ թէ իր հայրենի հողի յիշատակը, այլ միմիայն Սողոմոնի սուրբ տաճարի յիշատակը, որ նրա համար եղել է միշտ իր մի հայրենիքը, և որի մասունքը նա իր հետ է տարել օտարութեան մէջ:

Հրկնում եմ հարցս, ո՞վ է մնացել աւելի հայ. նա՞ որ ապրում է օտարութեան մէջ, կտրված իր հայրենիքից, համարելով իր միակ հայրենիք լուսաւորչական եկեղեցին, թէև մի խօսք անգամ հայերէն չը գիտէ, թէ նա՛ որ մնացել է իր հայրենիքում, բնտանեկան և հասարակական կեանքում միշտ հայերէն է խօսում և ուրիշ լեզու չը գիտէ անգամ, թէեւ կրօնով դարձել է բողոքական կամ կաթօլիկ:

Վերջացնում եմ խօսքս: Մի ժամանակ՝ երբ ազգութեան գաղափար չը կար, ազգութեան գոյութիւնը պահպանելու համար ուրիշ միջոց չ'կար բացի կրօնական մոլեռանդ զգացմունքից: Եթէ հինգերորդ դարի Հայերը պատերազմում էին Պարսիկների դէմ քրիստոնէութեան անունով, Պարսիկներն էլ իրանց կողմից պատերազմ էին վարում Հայերի դէմ Զրադաշտի կրօնի անունով:

Բայց այժմ ազգութեան գաղափարը աւելի լայն, աւելի բաղադրեալ է դարձել. Նա արդէն դուրս է եկել կրօնական զգացմունքի նեղ և միակողմանի շրջանակներից: Այժմ ազգութիւնը հիմնվում է երկու գլխաւոր տարրերի վրայ, հայրենիքի և մայրենի լեզուի վրայ:

Այժմ, որպէս զի ազգութիւնը իրաւունք ունենայ ազգութիւն կոչվել և չը լինի լոկ աղանդ, որպէս զի նա կարողանայ ազգութեան գաղափարը իրագործված տեսնել, այդ ազգութիւնը կազմող անհատներ պէտք է ամփոփված լինին երկրի որոշ սահմաններում, պէտք է ապրի, բնակվի յայտնի հողի վրայ, որ և կոչվում է նրա հայրենիքը և այդ ազգութիւնը կազմող անդամները պէտք է ունենան մի ընդհանուր լեզու, որ և կոչվում է մայրենի լեզու: Բայց թէ այդ ազգութեան այս կամ այն անդամը ինչ կրօնական համոզմունքի տեր կը լինի, ինչ կրօնի, ինչ եկեղեցու, ինչ հաւատի կը պատկանի, — այդ մի և նոյն է. կը լինի նա արդեօք լուսաւորչակա՞ն, բողոքակա՞ն, կաթօլի՞կ թէ այլ ինչ, — այդ նրա ազատ համոզմունքի գործն է. այդ չէ կարող խանգարել կամ վնասել ազգութեան գոյութեան ընդհանրութեանը, միայն թէ ազգութիւնը կազմող իւրաքանչիւր անդամը համերաշխ դանվի ազգի ընդհանրութեան նիւթական, հասարակական, բարոյական և մտաւոր կեանքի բոլոր արտայայտութիւնների հետ, համերաշխ լինի ազգի ընդհանուր առաջադիմութեան հետ, համերաշխ զգայ իրան ազգի ընդհանուր կեանքի հետ և գործով ապացուցանէ թէ համերաշխ է ազգի ընդհանուր շահերի հետ:

Այդ պէտք է հասկանան ոչ թէ միայն հայ-լուսաւորչականները, բայց և հայ-աւետարանականները և հայ-կաթօլիկներն և այլադաւան ուրիշ Հայերը, չը սահմանափակելով իրանց գոյութիւնը մի միայն կրօնական նեղ, մոլեռանդ զգացմունքի մէջ և թշնամաբար չը վերաբերվելով դէպի լուսաւորչականները, ինչպէս փոխադարձապէս այս վերջիններն էլ չը պէտք է թշնամաբար վերաբերվին դէպի իրանց այլադաւան եղբայրները:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ «ԱՐԵՒԵԼՔ»Ի

ԹԻՖԼԻԶ, մարտ 16

Մեր նախորդ նամակով կը խօսէինք Հայոց դրութեան մասին Կովկասում և Դոնդուկովի գործերի վերաբերմամբ. այսօր կը շարունակենք:

Երբ այս տողերը գրում ենք, այլ եւս Հայոց եկեղեցական ուսումնարաններ չկան: «Հայոց եկեղեցական ուսումնարաններ այլ եւս չկան» բառերից, դուք պէտք է հասկանաք որ 15,000 երախայք արտաքսուեցան դպրոցներից և 900 ուսուցիչ և ուսուցչուհիներ ուսումնական տարեշրջանի մէջ մնացին առանց հացի ՚. ՚. ՚. : Մեծ և ամենամեծ քաջագործութիւն է, այնպէս չէ՞ . . . :

Իշխան Դոնդուկովը այս օրերումս ցանկացաւ Տփխիսի մօտ գտնուած Կոջոր անուանուած ամառանոցում կացարան վարձել ըստ սովորութեան: Մարդ է ուղարկում մի Հայի մօտ նորա ամառանոցը վարձելու: Հայը պատասխանում է որ իւր ամառանոցը իւրեան հարկաւոր է և վարձով չէ կարող տալ: Ուղարկում է մի ուրիշ Հայի մօտ. նա եւս մերժում է: Երրորդի մօտ, նա եւս մերժում է . . . : Պէտք է ասել որ Կոջօրում ամենամեծ և փառաւոր ամառանոցները Հայերինն է: Ահա՛ ձեզ երկրի կառավարիչ և ահա՛ արժանաւոր գնահատութիւն: Այն ինչ հայ մարդը պարծանք և փառք էր համարում միշտ իւր համար ընդունել իւր տներում ռուս և օտար մեծամեծներին, թէկուզ նոքա մի քանի ամիսներ սոսր լինէին պաշտօնով իշխանից և միշտ պատրաստ էին զրկել իւրեանց և բնակարանութիւն տալ օտարին, բայց այժմ երկրի կառավարչին մերժում են ամառանոցը վարձով տալու . . . : Այս եղելութիւնից յետոյ իշխանը հրաւիրում է իւր մօտ մի նշանաւոր հայ պաշտօնեայի և մի ամբողջ ժամ փոխանակ հրաւիրուածի պաշտօնին վերաբերեալ գործերի մասին խօսելու, գանգատում է թէ ինքը մեղաւոր չէ Հայոց ուսումնարանների փակելում, թէ այդ գործը Պետերբուրգում մեծերի ցանկութիւնն է եղել, իսկ թէ ներքին գործոց նախարար Տոլստոյի գործն է: Այս տեղ էլ մեր երեւելի իշխանը ցածանալով իւր «սորադրեալի առաջ սոսում է, որովհետեւ Հայերին քաջ յայտնի է իւր տուած գրաւոր առաջարկութիւնը հայ դպրոցների, մինչեւ անգամ սեմինարիաների և ճեմարանի փակման մասին: Իշխանը ակնարկում է և այն մասին թէ Հայերը ի զուր են իւրանից տժգո՛հ . . . :

Իշխա՛ն, այժմ երբ դու Տփղիսի փողոցներումն քո կառքին մէջ փռուած ման ես գալիս՝ երկու զինուորուած կազակներդ առջեւիցդ դրօշակը ձեռքին և մի քանիքը եւս կառքիդ ետեւիցդ, մի պահապան էլ կառապանիդ մօտ, ինչպէս վայել է կայսերական ցեղին միայն, — այդ վերջինը ոչինչ, առնելի է, ինչո՞ւ աչքերդ դցում ես ուղիղ քո զինուոր կառապանիդ մէջքին, ինչո՞ւ չես նայում աջ և ձախ որ տեսնես թէ ժողովուրդի դէմքի վերայ ի՞նչ է նկատվում: Չէ՞ որ դու կառավարիչն ես մեր, չէ՞ որ դու մեր հայրն ես, պէտք է իմանաս մեր ցաւերը, մեր տխրութիւնը, մեր հոգսերը որ նոցա համար դարման գտնես: Չէ՞ որ մեր բարի Կայսրը քեզ է յանձնել մեր մասին հոգատարութիւն անել . . . ինչո՞ւ ես երեսդ մեզանից յեղաշրջում. հա՛, խղճմտանքդ մաքուր չէ՞. հա՛, այո՛, երկնչում ես որ մի գուցէ ժողովուրդը քեզ այլ եւս չի երկրպագելու . . . Խիղճդ, կրակ լցուած է մեր սրտերի մէջ, քո և քո սիրելի Եանովսկու արարմունքից . . . :

Հայոց դպրոցները փակուեցան, Տփխիսումն 16 հատ: Եթէ Հայերից և Վրացիներից չ'ամաչեցաք, գոնէ ամաչէիք ամբողջ Եւրոպայի հասարակական կարծիքից որը մի անհեղ և զօրեղ տէրութիւն է այժմս, այս 19րդ դարուս վերջում: Ի՞նչ պէտք է ասէ ամբողջ Եւրոպայի հասարակական կարծիքը, մանաւանդ որի համար այս տեսակ խնդրում ո՛չ ազգութիւն կայ, ո՛չ կրօն, ո՛չ խտրութիւն և ո՛չ որ և իցէ տէրութեան շահ . . . Ի՞նչ պէտք է ասէ այս տեսակ բարբարոսական, անվայել և ամօթալի արարմունքի վերաբերութեամբ . . . Չէ՞ որ կ'ասէ թէ մի հին սաժական պատմական ազգ, որպիսին է հայ ազգը, իւր դրամով, իւր եկեղեցիների կոպէկներով ժողովուած աւելորդով, առանց տէրութեան գանձարանին մի կոպէկի ծանրութիւն տալու տարեկան 500,000 (կէս միլիոն) ռուբլի ծախսելով, 500 դպրոցներ էր պահպանում իւր չքաւոր զաւակներին կրթելու, իսկ դուք, գաղաններդ և անարժան պաշտօնեաներդ, պատճառ էք դառնում փակելու և թշուառացնելու 15,000 անմեղ մանուկներին, Հայերի մի բարոյական ձրգտումին արգելք լինելու . . . : Չէ՞ որ ձեր պետական դպրոցները մինչեւ այժմս էլ չէին բաւականացնում ժողովուրդների ցանկութիւնը և պահանջը: Չէ՞ որ ամեն մի ձեր դպրոցներում իւրաքանչիւր տարի 200 խնդրատուներից, հազիւ հազ կարողանում էք ընդունել 15–20 հատին, իսկ մնացեալների համար տեղ չ'լինելու պատճառաւ մերժում էիք . . . Միթէ այս վայե՞լ է մի լուսաւոր համարւող տէրութեան համար: Չէ՞ որ այս ամենը նոյն իսկ մեր Կայսրի անուան համար էլ եւրոպական հասարակական կարծիքի առաջ ստորացնող երեւոյթ է . . . և մեր բարի Կայսրը, որը իբր բարեհաճել է (՚ ՚) ստորագրել այդ հրամանին, արել է տգէտ, անխիղճ և լիրբ ու անարժան չըրջապատողներից խաբուելով . . . :

Պէտք է գիտենալ թէ ի՞նչ սարսափելի տեսարան էր, և ի՞նչ սիրտ ճմլող պատկեր էր ներկայացնում դպրոցների փակելը. ի՞նչ լաց ու կոծ և աղիողորմ սրտառուչեր էին թափվում այն խեղճ, անմեղ և հրեշտականման արարածները, սկսեալ մանկական պարտէզների սաներից մինչեւ միջնակարգ դպրոցների աշակերտները և աշակերտուհիները: Ահա՛ մի ամբողջ շաբաթ է անցել, բայց եւ երեխայք զրկուած լինելով իւրեանց ընկերների քաղցր հասարակութիւնից, ուսուցչուհիների գգուանքներից և իւրեանց սիրած դպրոցներից, դարձեալ չեն դադարում լացից և հեծեծանքից. Նոցա ծնողքը դեռ չեն սթափուած այդ տեսակ վայրենական ու բարբարոսական հարուածից և միշտ հարց ու փորձ են անում թէ արդեօք ի՞նչ պէտք է անեն, ի՞նչ գիրք բռնեն, ո՞ւմ դիմեն: Անէծքներ և նզովք թափվում է անպաշտպան ժողովուրդը Դոնդուկովի և Եանովսկու գլուխներին. ի՞նչ անեն թշուառները. Բող չէիս, Ցար դալէկօ՛ (Աստուած բարձրն է, իսկ կայսրը հեռու), կ'ըսէ ռուս առածը Մնացել են ափշած և շուարած . . . :

Օրերումս՝ մեր դպրոցները փակելուց մի քանի օր առաջ Տփխիսում վախճանվում է մի վաճառական Գր. Շիոեանցը, որը ըստ հին հայկական սովորութեան ի փրկութիւն իւր հոգւոյ կտակում է իւր ունեցածից 7–8 հազար րուբլի յօգուտ հայկական դպրոցների և բարեգործական հաստատութեանց: Իշխան Դոնդուկովը և Եանովսկին, այդ թշուառական էակները պատճառ դառան Հայոց մի մեծ բարոյական և բարեգործական ու պատմական ձգտումն և զգացմունքը արմատախիլ անելու, փոխանակ աշխատելու նոր մարդասիրական զգացմունքներ սերմանելու:

Տփխիսում սորանից 17–18 տարի առաջ մի քանի բարեմիտ և ազնիւ երիտասարդներ միանալով բաց արին մի օրիորդական դպրոց և անունը դրուեցաւ Ս. Գայիանեան դպրոց ի յիշատակ Ս. Գայիանէ կուսին: Ուսուցիչներից և ուսուցչուհիներից շատերը մինչեւ օրս էլ ձրիապէս ծառայում էին այդ դպրոցում: Այդ դպրոցի փակման օրը ուսանում էին մօտ 300 աշակերտուհիք. 60ը չքաւոր դասակարգից ձրիապէս ուսանում էին այն տեղ: Դպրոցը ունէր երեք զուգընթաց պատրաստական դասարաններ և վեց դասատուն, ընդ ամենը 9 դասատուն 9 տարուայ դասընթացքով: Տփխիսի Հայերի սիրելին էր այդ դպրոցը և նոցա դրամի, հոգացողութեան առարկան ու նոցա բարոյական շէնքը: Հայկական հանգամանքներով գործը առաջ էր գնում և աչա դա եղաւ Տփխիսում առաջին վրէժ գազանների համար: Գլխաւոր հոգաբարձուի օգնական վերատեսուչն և ոստիկանապետը փետրուարի 25ին գնացին դպրոց և հրամայեցին փակել . . . Աշակերտուհիք դասատներումն էին այդ ժամանակ: Երբ դպրոցի տեսուչը յայտնեց փակման մասին, մի քանի աշակերտուհիք ուշաթափուեցան և սկսուեցաւ աչագին սուգ, լաց, կոծ, շուք–շիվան . . . երեխայքը չէին ցանկանում թողնել իւրեանց սիրած դպրոցը, համբուրում էին քարտէզները, դռները և սրտասուեներով թաց էին անում. . . աղմուկ, աղաղակ . . . մի խօսքով գրչով անկարելի է նկարագրել այդ տեսարանը . . . Ահագին բազմութիւն ժողովուեցաւ ուսումնարանի դաւիթը. եկած ժողովուրդը և կանայք տեսնելով անմեղ երեխաների լաց ու կոծը, նոքա էլ խառնեցին իւրեանցը և միաբերան անիծում էին ամենին անխտիր . . . :

Միեւնոյն տեսակ տեսարան եղել է ամենայն տեղ և ամեն քաղաքներում . . . լսեցինք որ Շուշի մի աշակերտուհի ուշաթափուել է և այլ եւս չի կենդանացել. Իգդիր գիւղաքաղաքում մի վարժուհի նուաղել է և մեռել . . . մանուկներից շատերը շատ տեղ հիւանդացել են:

Յ. Գ. Տփխիսի ռուս կիսապաշտօնական լրագրում, «Կաւկազ»ում, պաշտօնական յօդուածներ են տպագրվում ամենայն լրբութեամբ, ստութեամբ եւ մեղադրանքով լիքը մեր հոգեւորականութեան դէմ. բայց միևնոյն ժամանակ մեզ Հայերիս թոյլ չէ տրվում պատասխանելու և ճշմարտութիւնը վերականգնելու . . . :

* * *

ԻԼԱՆ

ՕՐՄԱՆ ՎԷ ՄԷԱՏԻՆ ՄԷՃԼԻՍԻ

Պուլղար տաղը մաատէնի անպարընտա մէվճուտ օլան սէքիզ եւրագ օթուզ եէտի պին օթուզ տոգուզ գըյէի աթիգ միրըմէնիկին մահալլինտէ թէսլիմ օլունմագ վէ էսմանը նագտէն լիրա եւրագ գրուշ հիսապըյլա թէճարէթ նէզարէթէ ճէլիլէսի վէգնէսինտէն խաթիֆա գըլընմագ շարթիյլէ էասրիյէ միւզայէտէ ֆիրուխթ ու մուգաւէլէ օլունուլ ղունմասին, թալիպ օլանլարըն վէ օյլագ տէ տահա զիլատէ մալիւմաթ ալմագ իսթէյէնլէրին Տէրսաատէթտէ Օրման վէ Մէատին մէճլիսինէ վէ մահալլինտէ մատէնի մէգզիւր միւտիրիյէթինէ միւրաճաաթ էյլէմէլէրի իլան օլունուր:

28 մարտ 1301

ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ՆԵՒԵՈՐՔԻ, ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ
307 միլիոն ֆրանք

ԼԱ ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Ապահովագրեալք միայն տէր են հրաշխաւորեալ դրամագլխոյն և ընկերութեան բոլոր շահերուն

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՄԱՐ
ՏՆՕՐԷՆ
Մ. Հ. ՄՔԼԷՑ
ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԿԱԼԱԹԱ, ՀԱԼԱՃԵԱՆ ԽԱՆ

ՃՇՄԱՐԻՏ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՅՔ ՍԻՆԿԵՐԻ

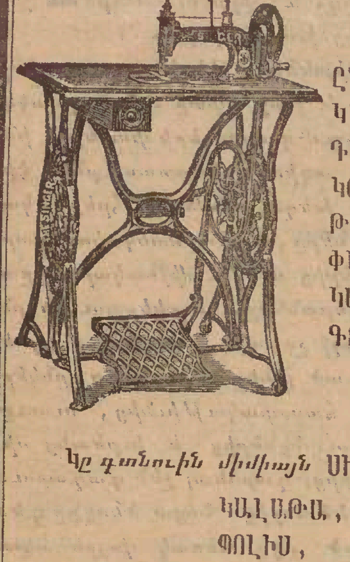

ԸՆՏԱՆԵԱՑ ՀԱՄԱՐ
ԿԱՐ ԿԱՐՈՂԱՑ ՀԱՄԱՐ
ԴԵՐՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ
ԿՕՇԿԱԿԱՐԱՑ ՀԱՄԱՐ
ԹԱՄԲԱԿԱԳՈՐԾԱՑ ՀԱՄԱՐ
ՓԵՂՈՒՐԱԳՈՐԾԱՑ ՀԱՄԱՐ
ԿԱՇԱԳՈՐԾԱՑ ՀԱՄԱՐ
ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԵՐՑ ՀԱՄԱՐ

THE SINGER MFG CO. N.Y. TRADE MARK

Խնդրեմ սա նշանին ուշադրութիւն

Կը գտնուին միայն ՍԻՆԿԵՐԻ ՄԵՔԵՆԱՅՑ վաճառատուներ
ԿԱԼԱԹԱ, Կարաքէօյ խան 2 — Ներկայացուցիչ
ՊՈԼԻՍ, Մահմուտ փաշա, 90
ԲԵՐԱ, Մեծ պողոտա 412 — Կ. ՆԵՅՏԼԻՆԿԵՐ

Որոնք ո և է առնչութիւններ Սինկերի ճշմարիտ մեքենայից հետ [illegible]

ՁՐԻ ՓՈՐՁԵՐ — ՁՐԻ ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԻՒՆ
Ցածրէն վճարման դիւրութիւն

ՆՈՐՏՍՏԱՐՆ
ՀՐԴԵՀԻ ԴԻՄ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՄԲՈՒՐԿ

Ցիշեալ ընկերութիւնն հրդեհի դէմ կ'ապահովագրէ տուներ, կարասիներ, խանութներ և ապրանքներ յոյժ չափաւոր պայմաններով, միջնորդութեամբ իւր ընդհանուր գործակալութեան:

ՇԻՆՏԼԷՐ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ՊԱՀՉԷ-ԳԱՓՈՒ, ՃԷԼԱԼ ՊԷՅՃԽԱՆ

ԲԱՌԳԻՐՔ
ՀԱՅ—ԳԱՂՂԻԱՐԷՆ
Ի Ա. ՆԱՐ-ՊԷՅ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆԷ
Բ. ՏԻՊ
Տպագրեալ ի Փարիզ

Գրական առաջադիմութեան սատարելու և ազգին ուսանող պատանեկութիւնը քաջալերելու բարի նպատակաւ, մեծանուն հեղինակը բարեհաճած է 25 % զեղչ ընել իր վերոյիշեալ աշխատութեան գնոյն վրայ, որ իր ուսմական միակ և սպառուածա-գոյն գործ մ'է հայ մատենադարանին մէջ:

Գին կազմեալ օրինակի, ֆրանսական 20է 15 ֆրանք

Ցիշեալ գրքին վաճառման ընդհանուր գործակալութիւնն այսուհետեւ յանձնուած է առ Ե. Վրդր և Ընկ. Թղթավաճառ ի Կալաթա, Քօմիսիօն խանին դուռը, թ. 23: Ձափաւոր տասանորդով կը վաճառուի մեծ քանակութեամբ գնել ուզող գրավաճառաց: Ազգային հաստատութիւնք, նոյնպէս և մեկ յայտեալ կարօտ ուսանողք իրաւունք ունին արժանաւոր զեղչ մը ստանալ որոշեալ գնոյն վրայ:

Ա. Յ. ՍԱՆՏԱԼՃԵԱՆ
ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐՈՒ
Ղալաթա, Թիւնէլի քով, Թիւ 28

Վաճառատանս մէջ կը գտնուին Գաղղիոյ և Գերմանիոյ համբաւաւոր գործարանաց ընտրելագոյն Դաշնակներ անմրցելի աժան գներով և ամեն տեսակ երաժշտական գործիներ, նաեւ խաղի ու սիկաոի ընտիր թղթեր և սալոնի յատկացեալ լուցկի, որոց մասին եւս կը խոստանայ գոհացնել իւր յաճախորդներն:

Վաճառատունս պատրաստ է նաեւ վերոյ նշանակեալ ապրանաց վրայ յանձնարարութիւններ ընդունիլ և արագ գործադրել կարի գոհացուցիչ պայմաններով: 28—40

Les vrais Fumeurs de Cigarettes doivent faire usage du JOB ou ne pas fumer!! Jean BARDOU SIGNE: Jn Bardou et ne fabrique que cette Marque.

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻՅԷԻ
ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
1885 ՄԱՐՏ 1 ՈՒՐԲԱԹ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ 31

Վոսփորէն ելնող շոգենաւներ

1 — Եէնիմ. Մեզարպ. Պեյլիւք. Թարապ. Եէնիք. Միրկ. Ր. Հիսար Պէպ. Ա.րնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիք.
1 — Ա.րնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիք.
1 — Վ.անիք. Չէնկել. Պէյլէր. Գուզկ. Գապաթ.
1 15 Պէյգ. Բաշապ. Ր. Բ. Մաշ. Գանլըճ. Ա. Հիսար Գանտ. Վ.անիք. Չէնկէլ. Պէյ. Գուզ.
2 — Եէնիմ. Մեզարուր. Պեյլիւք. Թարապ. Եէնիք. Սթէն. Պօյաճը. Ր. Հիսար Պէպ. Ա.րնավ. Գուրուչ. Օրթա. Պէշիք.
2 15 Գավագներ Մեզարպ. Պեյլիւք. Թար. Պէյգ. Բաշապ. Գանլը. Ա. Հիսար Գանտ. Վ.անի. Չէնկէլք. Պէյլէր. Գուզկ. Գապաթ.
3 — Եէնիմ. Մեզարպ. Պեյլիւք. Թարապ. Եէնիք. Միրկ. Պօյաճըք. Ր. Հիսար Պէպէք Ա.րնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիք.
4 15 Պէյգ. Բաշապ. Գանլըճա Ա. Հիսար Գանտի. Վ.անիք. Չէնկէլ. Պէյլէր. Գուզկ. Պէշիք.
4 30 Եէնիմ. Մեզարպ. Պեյլիւք. Թարապ. Եէնիք. Սթէն. Միրկ. Պօյաճը. Ր. Հիսար Պէպէք Ա.րնավ. Գուրուչ. Օրթա. Պէշիք.
5 30 Եէնիմ. Մեզարպ. Պեյլիւք. Թարապ. Եէնիք. Սթէն. Միրկ. Պօյաճ. Ր. Հիսար Պէպէք Ա.րնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիք.
6 30 Եէնիմ. Մեզարպ. Պեյլիւք. Թարապ. Պէյգ. Բաշապ. Եէնիք. Միրկ. Գանլըճ. Ր. և Ա. Հիսար Գանտ. Ա.րնավ. Չէնկէլք. Պէյլէր. Օրթաք. Գուզ. Պէշիք. Խուսկ.
7 45 Ա. Գավ. Եէնիմ. Մեզարպ. Պեյլիւքտէրէ Թարապ. Եէնիք. Սթէն. Միրկ. Ր. Հիսար Պէպէք Ա.րնավ. Գուրուչ. Օրթա. Պէշիք.
8 45 Պեյլիւք. Թարապ. Պէյգ. Բաշապ. Գանլըճ. Ա. Հիսար Գանտ. Վ.անիք. Չէնկ. Պէյլէր. Գուզկ. Խուսկ.
9 — Եէնիմ. Մեզարպ. Պեյլիւք. Թարապ. Եէնիք. Սթէն. Պօյաճը. Ր. Հիսար Պէպէք Ա.րնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիք.
10 — Եէնիմ. Մեզարպ. Պեյլիւք. Թարապ. Եէնիք. Միրկ. Ր. Հիսար Պէպ. Ա.րնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիք.

Կամուրջէն մեկնող շոգենաւներ

1 45 Պէշիք. Օրթաք. Գուրուչ. Ա.րնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարապ. Պեյլիւք. Մեզարպ. Եէնիմ.
3 — Պէշիք. Օրթաք. Գուրուչ. Ա.րնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Պօյաճ. Սթէն. Եէնիք. Թարապ. Պեյլիւք. Մեզարպ. Եէնիմ.
3 — Խուսկ. Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկէլ. Վ.անիք. Գանտ. Ա. Հիսար Գանլըճ. Ր. Բ. Մաշ. Բաշապ. Պէյգ.
3 15 Գապաթ. Խուսկ. Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պէյ. Չէնկէլք. Ա.րնավ. Գանտ. Ա. և Ր. Հիսար Գանլըճ. Միրկ. Եէնիք. Բաշապ. Պէյգ. Թարապ. Պեյլիւք. Մեզարպ. Եէնիմ.
4 15 Պէշիք. Օրթաք. Գուրուչ. Ա.րնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարապ. Պեյլիւք. Մեզարպ. Եէնիմ.
5 15 Գապաթ. Պէշիք. Օրթաք. Գուրուչ. Ա.րնավ. Պէպ. Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարապ. Պեյլիւք. Մեզարպ. Եէնիմ. Ր. և Ա. Գավ.
6 45 Խուսկ. Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պէյլէր. Չէնկէլ. Ա.րնվ. Գանտ. և Ր. Հիսր. Գանլճ. Միրկ. Եէնիք. Թարապ. Պեյլիւք.
8 15 Պէշիք. Օրթաք. Ա.րնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարապ. Պեօյ. Մեզարպ. Եէնիմ.
9 30 Պէշիք. Օրթաք. Գուրու. Ա.րնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարապ. Պեյլիւք. Մեզարպ. Եէնիմ.
10 — Գապաթ. Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկէլ. Վ.անիք. Գանտ. Ա. Հիսար Գանլըճ. Ր. Բ. Մաշ. Բաշապ. Պէյգ. Թարապ. Մեզարպ. Ր. և Ա. Գավագ.
10 15 Պէշիք. Օրթաք. Գուրուչ. Ա.րնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Պօյաճ. Սթէն. Եէնիք. Թարապ. Պեյլիւք. Մեզարպ. Եէնիմ.
11 — Պէշիք. Օրթաք. Գուրուչ. Ա.րնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարապ. Պեյլիւք. Մեզարպ. Եէնիմ.
11 — Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկէլ. Վ.անիք. Գանտ. Ա. Հիսար Գանլըճ. Բաշապ. Պէյգ.
11 30 Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պէյլէր. Չէնկէլ. Վ.անիք.
12 — Պէշիք. Օրթաք. Գուրուչ. Ա.րնավ.

ԲԱՐԲԱՑԱՆԻ
ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Լիվրբուլի, Միջերկրականի և Օտեսայի միջեւ կանոնաւորապէս բանող
ՇՈԳԵՆԱՒՔ

Անուանք	Թոնոյ	Նաւապետք
Այա Սոֆիա	3,000	Պլջա
Արսլան	2,500	Խոճըյա
Արքատիա	2,500	Քրուիքշանք
Լաքոնիա	2,500	Ուիլքա
Մասէտոնիա	3,500	Մարշ
Րումելիա	2,800	Ֆօթըրկիլ

Մասէտոնիա շոգենաւն ամսոյս 20 ին չարաթ օր Պաթումէն աստ պիտի վերադառնայ և Լիվրբուլ պիտի ուղեւորի:
Րումելիա շոգենաւն ամսոյս 10 ին Լիվրբուլէն աստ պիտի հասնի և անմիջապէս վերստին Լիվրբուլ պիտի ուղեւորի:
Ընկերութիւնն օրինաւոր գներով վաճառք կ'ընդունի Եւրոպական երկիրներու և Ամերիկայի համար:
Ամեն դիւրութիւն և հանգստութիւն կը տրուին ուղեւորաց:

Դիմել առ ԴԱՆԻԷԼ, ԲԱԲԱ ԵՒ ԸՆԿ. Գործակալք

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐՈԲԵԱՆ
Ն. ԲԱՔԷ ԵՒ ԸՆԿ.
Մարսիլիայի և Բօթիի միջեւ կանոնաւորապէս բանող

Սամսոն, Տրապիզոն և Պաթում երթալիք յառաջիկայ շոգենաւն է «Արմէնի» որ ապրիլ 8 ին Մարսիլյէն և ապրիլ 15 ին Պոլսէն պիտի մեկնի: Մարսիլիա երթալիք յառաջիկայ շոգենաւն է «Վէրիթէ» որ կը մեկնի ապրիլ 13ին երեկոյեան ժամ 5ին:

Ուղեւորի և արագ ուղեւորութեան
Նաւուղեւորի, ուղեւորութեան և այլ տեղեկութեանց համար

Դիմել առ գործակատարն ԹԻՆԻՈԹԷ ՐԸՊՈՒԼ
Մահանէ փողոց, Թիւ 141

ՄՈՍ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Լիվրբուլի և Միջերկրականի միջեւ բանող շոգենաւք

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Քանոբուս	4200	Օսայրիս	3000
Ֆերոս	4000	Նեբթիս	3000
Օսմանլի	4000	Բերա	3000
Սեսոստրիս	3250	Ատլանտիք	1700
Թիպս	3250	Լոթիւս	800
Մակտալա	3250	Օլինտա	800
Մարիոթիս	3250	Սեսիլ	700

Օսայրիս շոգենաւ, նաւապետ Բօլ, ամսոյս 31ին Լիվրբուլէն աստ կսպասուի ընդհանուր վաճառքով:
Բերա շոգենաւ, նաւապետ Ֆօրեստըր, ամսոյս 30ին Սամսոնէն պիտի վերադառնայ և ուղղակի Լիվրբուլ պիտի ուղեւորի:
Վերոյիշեալ շոգենաւք չքեղապէս յարդարուած են ճամբորդներու համար

Դիմել առ Ժ. Թ. ՈՒԻԹՈԼ և ԸՆԿ.
Մէյտանճըգ փողոց, Պոլիս
Տնօրէնութիւն, Լիվրբուլ
ՃԷՅՄՍ ՄՈՍ և ԸՆԿ.
31, Ճէյմս Սդրիդ, Լիվրբուլ

ՖՐԷՏ ԼԷՅԼԱՆՏ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՔ
Որք կանոնաւորապէս կը բանին Լիվրբուլի և Արեւելից միջեւ.

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Ալճէրիան	2500	Ֆավօնեան	3700
Ալզասիան	2500	Ֆլամինեան	3700
Անատոլեան	2500	Ֆլավեան	3700
Աթէնեան	2500	Իպերիան	5500
Արապիան	3700	Իլիրիան	5500
Պալմիրիան	6000	Իպրիան	5500
Պուլկարիան	6000	Լեապեան	2200
Քասթելեան	800	Լիկուրեան	2500
Սայրենեան	2000	Լիպեան	800
Տուրոյ	700	Օթորթօ	700
Էճիբշըն	3700	Բերսիան	3800
Ֆապիան	3700	Վալէնսիան	6800
Ֆալերիան	3700	Վիրճինեան	6800

Ալզասիան շոգենաւը, նաւապետ Քրիստիան, ամսոյս 13ին ընդհանուր վաճառքով աստ կ'սպասուի:

Ուղեւորներու համար ամեն դիւրութիւն կ'ընծայուի.

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել առ ԷՏՈՒԱՐՏ ԼԱՖՈՆԹԷՆ Գործակալ
Թիւ 34, 35, 36, Եէնի Միլլէթ խան, Ղալաթիա.

Նաւատէրք, Պարոնայք Ֆրէտ, Լէյլանտ և ընկ. Լիվրբուլ

Գործակալութիւնք
Կ. Պոլիս, Էտուարտ Լաֆոնթէն.
Ջիպրալթար, Պ. Պ. Քարվըր Եղբարք
Ալեքսանդրիա, Կ. Լ. Վաճման և ընկ.
Մալթա, Ա. Քամիլլերի.
Շիրա, Ա. Մ. Մավրոկորտադոյ.
Զմիւռնիա, Պ. Ուիթօլ և ընկ.

ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ
ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՈՒՑ
Ըստ միջ Անգլիոյ, Կ. Պոլսոյ և Օտեսայի
ԹՈՎՄԱՍ ՈՒԻԼՍԸՆ
ՈՐԴԻՔ ԵՒ ԸՆԿ.

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Ալպանօ	2,000	Լերանտօ	4,500
Անճէլօ	3,000	Մարէնկօ	4,300
Արկօ	1,300	Մարստըն	2,500
Պասսանօ	3,500	Միլօ	2,000
Պօրոտինօ	2,200	Նէրօ	2,000
Պրավօ	2,000	Օթէլլօ	5,000
Գէյրօ	2,600	Օրլանտօ	3,000
Գալիբսօ	2,500	Օդրանդօ	4,500
Գամէօ	2,100	Օդդօ	2,000
Գադօ	2,000	Բասիֆիք	1,200
Գօմօ	2,700	Բոլէրմօ	3,200
Տիտօ	2,500	Բասդէր	1,700
Տօմինօ	1,800	Քիդօ	2,800
Էրաքօ	2,600	Րիալթօ	4,400
Տրադօ	2,600	Րինալտօ	3,200
Ֆալքօն	800	Րօլլօ	3,000
Ֆիտօ	1,700	Րօմանօ	5,500
Ֆլամինկօ	1,600	Րօմէօ	3,500
Կալիլէօ	5,500	Սալէրնօ	4,000
Կիդանօ	2,200	Սաբֆօ	2,000
Կօզօ	1,800	Սիլվիօ	2,000
Կրօտնօ	2,200	Սօրէնդօ	4,300
Հանկօ		Թասսօ	1,200
Հէրօ	2,000	Թ. Ուիլսըն	3,000
Հիտալկօ	3,000	Թիկէր	1,300
Հիւմպէրդ	1,200	Թօլէտօ	2,800
Ճիսօ	2,300	Վանդօ	3,600
Քէլլօ	2,000	Եէտտօ	3,600
Փօֆիօ	2,200	Զէպրա	1,000
Լէօ	2,000	Զէրօ	140

Եէտտօ շոգենաւն Հըլէն աստ հասաւ ընդհանուր վաճառքով և իւր բեռը պարպելէ յետոյ Օտեսա պիտի ուղեւորի:
Րինալտօ շոգենաւը, որ այժմ բեռ կ'առնու ի Հըլ, ի մօտոյ պիտի մեկնի ի Պոլիս և անտի յՕտեսա:

Ուղեւորներու համար ամեն դիւրութիւն կ'ընծայուի.

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել առ ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՀԻԼՏ Գործակալ
Թիւ 17-18, Քիւչիւք Միլլէթ խան Ղալաթիա

ՔԻՒՆԱՐՏ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՔ
Որք ամեն տասն օրն անգամ կը բանին Լիվրբուլի և Միջերկրականի միջեւ.

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Օրանիա	7,000	Մալթա	3,000
Ադլաս	3,000	Մորոքքօ	2,500
Ալէբբօ	3,000	Նանթ	2,500
Պոդնիա	4,600	Բավոնիա	5,000
Պալպէք	2,500	Բալմիրա	3,000
Պրիթիշ Քուին	1,200	Սերվիա	7,800
Սեֆալոնիա	5,000	Սիդիա	4,600
Քադալոնիա	4,700	Սարակօսա	3,000
Շերպուրկ	2,000	Սամարիա	3,000
Չեմերարա	2,500	Սիտոն	3,000
Կալլիա	4,000	Թարիֆա	3,000
Քեսար	2,500	Թրինիտատ	2,500
Մարաթոն	3,000		

Քեսար շոգենաւը, նաւապետ Ուոթ, աստ հասաւ և ի մօտոյ պիտի մեկնի ի Լիվրբուլ Զմիւռնիոյ ճամբով:

Սորորագրեալն արտօնութիւն ունի ուղեւորներ և վաճառք ընդունիլ Նիւ-Եորքի, Պոսթընի, կամ Ամերիկայի և Գանատայի ուրիշ և ոեէ նաւահանգստի համար:

Դիմել առ ԹՈՄԱՍ Զ. ՃՕԼԻ Գործակատար
Թիւ 1 Քիւչիւք Հալիլ փաշա խան Ղալաթիա

ԵՐԿՈՒ Պ. Պ. ԳԱԼԸՊՃԵԱՆ ԷՖԷՆՏԻԻ
Նոր Հրատարակութիւնք
ՐԷՀՆԻՒՄԱՅԻ ԷՏԷՊԻՅԱԹԸ ԹԻՒՐՔԻՅԷ
Ուսուցչաց Երախտագիտութեան
Կամ
Համաչափութեան Թուրք. Լեզուի

Գործս պարունակութիւնն է՝ Օսմ. լեզուի մէջ Թուրք. Արաբ. և Պարս. բառերու գործածութեան գլխաւոր կանոններն, ոճերն ու դարձուածներն, միանգամայն իրեն վերաբերող բառգրքուկ մը:
Գին 6 ղուրուշ

ՄԻՖԹԱՀԸ ԼԻՍԱՆԸ ՕՍՄԱՆԻ
Բանալի Օսմ. Լեզուի

Ցոյժ դիւրամատչելի եղանակաւ պատրաստուած Գործնական Ընդարձակ Քերականութիւն Թուրք. Արաբ. և Պարս. լեզուաց, նոր հրահանգներով, միանգամայն իրեն վերաբերող մի բառգրքուկով:
Գին 10 ղուրուշ

ՐԷՖԻԳԻ ՎԷՖԻԳ
Ցարմար Ընկեր

Բանալին է այն հրահանգաց, որք կը գտնուին վերոյիշեալ Թուրք. Արաբ. և Պարս. Քերականութեանց մէջ:
Գին 5 ղուրուշ

ՈՒՍՈՒԼԸ ՀԷՃԱ ՈՒ ԳԸՐԱԷԹ
Հեգելու և Ընթերցանութեան Օսմ. Լեզուի

Ամենայն խնամով պատրաստուած դասագիրք մ'է որ կուսուցանէ Թուրք լեզուն հիմնովին և սուղ ժամանակի մէջ կարդալ, ըմբռնել ու գրել:
Գին 5 ղուրուշ

ԱՑԻՆԷԻ ՈՒՍՈՒԼԸ ԳԸՐԱԷԹ
Հայելի Ընթերցանութեան

Վերոյիշեալ Ընթերցարանի ձեռագիր պատճէնն է, որոց մին ընդ միւսի բաղդատելով կը փորձուի Ուսանողն:
Գին 1 ղուրուշ

Կեդրոնատեղի Յ. Գավաֆեան Գրատուն: Կը գտնուի նաև ամեն գրավաճառաց քով: 1—5

Marque de Fabrique

"ԿՈՒՏՐՈՆ ՎԷՐՆ"
ՎԱՐՁԱՏՐԵԱԼ ՇՔԱԴՐԱՄՈՎ
Ամսթէրտամի 1883ի աշխարհահանդէսին մէջ
Ժինքն պարունակելով ջրոյ մէջ կատարելապէս լուծելի խայծղանը (դաթրան)
ՄԻԱԿ ՃՇՄԱՐԻՏ ՄՈՒՋՆ

Այս բաղադրութիւն ունի խայծղանի ԲՈԼՈՐ ԲՈՒԺԻՉ յատկութիւնները, մինչ դեռ խայծղանի ՄԻՒՍ պատրաստութիւնք միայն անոր համն և հոտն ունին: «ԿՈՒՏՐՈՆ ՎԷՐՆ»ի մէկ չափն կը պարունակէ քարսիլի մը բուժիչ սկզբունքները: Բայց կարելի է որը 20 չափ «ԿՈՒՏՐՈՆ ՎԷՐՆ» առնուլ առանց բնաւ վնասուելու, մինչդեռ խայծղանի քան քարսիլ աղեաց վտանգաւոր բորբոքում առաջ կը բերեն:

ԽԱՅԾՂԱՆԻ ՄԻՒՍ ԹՆՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԱՆՀՈՒՆԱՊԷՍ ԱՒԵԼԻ ԱԶԴՈՒ ԵՒ ՆՐԵՒԹԱՑԻԿ ԱԺԱՆ, «ԿՈՒՏՐՈՆ ՎԷՐՆ»ի հեղուկը շիշով կը ծախուի 1·50 Փրանքի՝ 20 լիտր խայծղանի ջրի համար: Իսկ 0·10 պատրաստուած շաքարանուշէն 100 հատ պարունակող շիշը 2·50 Փրանքի կը ծախուի:

Ընդհանուր միթերանոցապետ Ժ. ԱԼԻԲՐԱՆՏԻ
Դեղարան Տէլլա-Սուտա
169—Մեծ փողոց Բերայի—169
Կ. Պոլիս

ՊԱՐՈՆԱՅՔ Ճ. Վ. ՈՒԻԹՈԼ
ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ցառաջիկայ ապրիլ 1 էն սկսեալ Ա. ԺՕԼՆ գնով վարձու կուտան իրենց այժմեան խանն (իրենց գրասենեակները պիտի փոխադրուին նոյն փողոցը գտնուող իրենց յատուկ խանն), որ կը պարունակէ երկու մեծ խանութներ և 5 սենեակներ առաջին յարկը:

Դիմել առ Ճ. Վ. ՈՒԻԹՈԼ
Պոլիս, Պաղչէ-գափու, Եօմէր Էֆէնտի խանին դիմաց:

ԱԶԴ

Եւրոպական Թուրքիոյ Երկաթուղեաց Արժէթղթոյ 91րդ վիճակահանութիւնն հրապարակաւ պիտի կատարուի յառաջիկայ ապրիլ 1 (Ն. Տ.) չորեքշաբթի, ճիշդ կէս օրին, Որքունի փողերանոցի մէջ, Օսմ. Կ. Պանքային աջակցութեամբ:

ԻԼԱՆ

ՊԱՊԸ ՍԷՐԱՍՔԷՐԻ

Նիզամիյէ էլպիսէ անպարընա չուրուք մուգարրէրէսինէ վէ իթխալ օլունան նիւմունէսինէ թէվֆիքէն միւպայեասը ղըմնընտա մինաղասայա դօնուլան օն պին ատէտ նիւն քիլիմ պէհէր ատէտի նիկիրմի իքի ղրուշա թալիպի ժօհուրէսինտէ օլուպ նիհանըւ րումինին սէքիզինճի փազար իրթեսի կիւնինէ դասար պէհէր կիւն մինաղասը պիլ իճրա մէզգիւր կիւնտէ դարարը դալթիսի վերիլէճէկինտէն իթպա թալիպ վէ տօքուղընճը սալը կիւնիւ նիւդտէ պէշ թէնզիլինէ րաղիպ պուլունանլէրին մաղամը սէրասքէրի լէվազիմաթ դայրէսինէ կէլմէլէրի իլան օլունուր:

27 մարթ 1301 3—3

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՔ

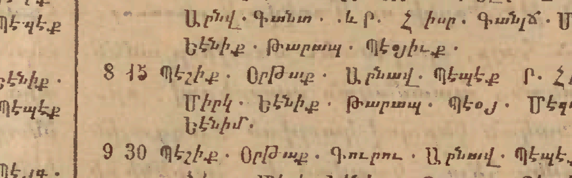

ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴ ՄԷՋ Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ՔԻՒՉԻՒՔ—ՉԷՔՄԷՃԷԻ

Սկսեալ ի 25 Մարտէ (Ն. Տ.) 1885, մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն

Կ. ՊՈԼՍԷՆ ՔԻՒՉԻՒՔ—ՉԷՔՄԷՃԷ

ԿԱՅԱՐԱՆՔ	ԹՈՒԱՀԱՄԱՐ ԿԱՌԱԽՄԲՈՑ: 4	2	6	8	10	12	14	16	18	20	22	24	26	28	30	32	34	36	38	40	62	64	66	
	Առաւօտ											Իրիկուն												
	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.
Կ. Պոլիս	6 14	7 15	7 42	8 14	8 43	9 12	9 42	10 20	10 39	11 17	11 49	12 52	1 27	2 26	3	3 34	4 4	4 40	5 11	5 42	6 1	6 26	6 57	...
Գումգափու	6 25	7 27	7 53	8 25	8 54	9 23	9 53	10 30	10 49	11 28	12 —	1 2	1 38	2 37	3 11	3 45	4 15	4 51	5 22	5 53	6 12	6 37	7 8	...
Եէնի-գափու	6 29	...	7 57	...	8 58	...	...	10 34	10 53	11 32	12 04	1 06	1 42	2 41	3 15	3 49	4 19	4 55	5 26	5 58	...	6 42	7 13	...
Տավուտ փաշա	6 32	...	8 —	...	...	...	...	10 37	10 56	11 35	12 07	1 9	1 45	2 44	3 18	...	4 22	...	5 29	6 1	...	6 45	7 16	...
Սամաթիա	6 37	...	8 6	...	9 4	...	...	10 42	11 1	11 40	12 12	1 14	1 50	2 49	3 23	3 55	4 27	5 1	5 34	6 6	...	6 50	7 21	...
Եէտի-գուլէ	6 42	7 41	8 12	8 33	9 10	9 31	10 1	10 46	11 4	11 45	12 15	1 17	1 55	2 54	3 26	4 ...	4 30	5 7	5 37	6 9	6 22	6 54	7 27	...
Մաքրիգիւղ	6 54	8 —	8 25	...	9 23	...	...	10 59	...	11 58	...	...	2 8	3 6	...	4 14	...	5 21	...	...	6 36	...	7 39	...
Այ-Ստեֆանոս	...	8 14	8 36	...	9 33	...	...	11 10	...	12 10	...	...	2 19	...	...	4 25	...	5 32	...	...	6 50	...	...	...
Քիւչիւք Չէքմէճէ	...	8 25	...	...	...	...	...	...	...	12 19	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	6 59	...	...	...

ՔԻՒՉԻՒՔ—ՉԷՔՄԷՃԷԷՆ Կ. ՊՈԼԻՍ

ԿԱՅԱՐԱՆՔ	ԹՈՒԱՀԱՄԱՐ ԿԱՌԱԽՄԲՈՑ: 5	7	9	11	13	15	17	19	21	23	25	27	29	31	33	35	37	39	61	63	65	1	
	Առաւօտ										Իրիկուն												
	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.
Քիւչիւք Չէքմէճէ	...	...	7 34	...	...	...	...	...	...	...	...	1 16	...	...	...	...	...	...	...	...	...	6 38	...
Այ-Ստեֆանոս	...	...	7 44	...	8 44	...	9 38	...	...	11 17	...	1 27	...	2 29	...	...	...	4 39	...	5 54	...	6 51	...
Մաքրիգիւղ	6 30	7 23	7 57	...	8 54	...	9 49	...	...	11 30	...	1 40	...	2 41	3 13	...	...	4 51	...	6 7	...	7 5	...
Եէտի-գուլէ	6 44	7 37	8 11	8 38	9 9	9 37	10 2	10 12	11 12	11 44	1 22	1 54	2 21	2 55	3 27	3 59	4 35	5 6	5 42	6 23	7 ...	7 26	...
Սամաթիա	6 49	7 41	8 15	8 42	9 13	9 41	...	10 16	11 16	11 48	1 26	1 58	2 25	2 59	3 31	4 3	4 39	5 10	...	6 27	...	...	...
Տավուտ փաշա	6 54	7 46	...	8 47	...	9 46	...	10 21	11 21	11 53	1 31	...	2 30	3 4	3 36	4 8	4 44	...	...	6 33	...	...	...
Եէնի-գափու	6 58	7 49	8 21	8 50	9 19	9 49	...	10 24	11 24	11 56	1 34	2 4	2 33	3 7	3 39	4 11	4 47	5 16	...	6 38	...	...	...
Գումգափու	7 3	7 54	8 26	8 55	9 24	9 54	10 11	10 24	11 29	12 01	1 39	2 8	2 38	3 12	3 44	4 16	4 52	5 21	5 52	6 47	7 10	7 40	...
Կ. Պոլիս	7 12	8 3	8 35	9 4	9 33	10 3	10 20	10 38	11 38	12 10	1 48	2 17	2 47	3 21	3 53	4 25	5 1	5 30	6 1	...	7 19	7 50	...

Փոքր ծրարներն անխտիր կ'ընդունուին ամեն կառախմբի մէջ, իսկ մեծ ծրարք Պոլսէն Մաքրիգիւղ կամ աւելի հեռի կայարանաց միջեւ բանող կառախմբ

Արտօնատէր Ս. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՅ